

LEVENSCHETS VAN

DS. J. D. BARTH

Predikant in de Christelijk Gereformeerde Gemeenten en de

Gereformeerde Gemeenten

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

1. Wonderlijk geleid
2. Huwelijk en beroep
3. Pastor te Sliedrecht
4. Naar Harderwijk en Werkendam
5. Ds. Barth en de politiek
6. Naar Alphen aan den Rijn en buiten het verband
7. Mislukte samensprekingen
8. Naar Vlaardingen
9. Predikant te Borssele
10. Vrucht op de prediking
Hendrik Kerkhove
JANNA MAAS - WALHOUT
11. Reizen en trekken in zwakke gezondheid
12. Verslag van het afscheid ds. Barth te Borssele en intrede te Dordrecht
13. Predikant in Dordrecht
14. Ambtsjubileum 1910 - 16 October 1935
15. Oorlogsdreiging
16. De Dordtse periode van ds. J. D. Barth (1935-1940)
Oude Paden 1 december 2011, door A. Jobse
17. Emeritaataanvraag
18. Afscheid
19. Herinneringen van ds. J. Mijnders
20. Dienaar in ruste te Nieuwerkerk
21. Afgelost van zijn post
22. Geschriften

LEVENSSCHETS VAN DS. J. D. BARTH¹

1. Wonderlijk geleid

Jacobus Dirk Barth werd geboren te Heerjansdam op 11 december 1871. Zijn ouders waren Johannes Frederik Barth, broodbakker van beroep, en Reina Christina Visser.

Reeds op driejarige leeftijd had Coos, zoals hij genoemd werd, diepe indrukken van dood en eeuwigheid. Zo jong hij was, voelde hij dat aan het aardse leven eens een einde zou komen. Hij wist ook, dat mensen met een nieuw hart niet bang hoeven te zijn om te sterven. Deze indrukken bleven echter niet. Ze raakten spoedig op de achtergrond en maakten plaats voor het leven van alle dag. Toch kon hij de bemoeienissen des Heeren niet vergeten. Evenwel leefde hij er overheen. De wereld kreeg het weer voor het zeggen in zijn leven. Toch werd hij voor het uitleven van de zonden bewaard. Netjes godsdienstig, zo kon zijn leven genoemd worden.

We laten hem zelf aan het woord, zoals hij dat uitgesproken heeft ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum op 16 oktober 1935. In de jubileumpreek, die onder de titel *De verkregen hulpe Gods*² is verschenen, lezen we het volgende:

'Geliefden, de Heere heeft mij wonderlijk geleid. Ik mag er wel iets van zeggen. Hoe heugt het ons nog, toen we drie jaar oud waren, dat de indrukken van dood en eeuwigheid op onze ziel gebonden werden, dat we zó niet sterven konden. Ik liep er over heen tot op mijn veertienjarige leeftijd, toen we plotseling in groot levensgevaar verkeerden als aan de rand der eeuwigheid. Gods goede hand redde en bewaarde ons en zo krachtige overtuiging kwam over onze ziel, dat we, gered uit het gevaar, als dood ter aarde vielen. En toch, ook dat ging voorbij. Wij schudden die overtuiging weer van ons af. Wij wilden niet horen.

Het was op zeventienjarige leeftijd, dat wij deze stad Dordrecht bezochten met het voornemen ons in de zonde te vermaken. God liet het niet toe. Hij belette het mij. Wie kan het verstaan? Hij was goed jegens mij en ik kwaad op Hem, wilde niet horen. Dat ging door tot op ons achttiende jaar. Ik wilde doorbreken in de zonde, maar werd steeds achtervolgd. Ik wilde aan de greep van Gods ontferming ontkomen, maar de Heere is mij te sterk geworden, o wonder van genâ, met het Woord uit Jakobus 1:27: De zuivere en onbevleete godsdienst voor God en de Vader is deze: wezen en weduwen bezoeken in hun verdrukking en zichzelf onbesmet bewaren van de wereld.' Tot zover dit citaat.

Het accent viel op de laatste woorden van deze tekst: *zichzelf onbesmet bewaren van de wereld*. Hij ging leren dat hij dat in der eeuwigheid niet kon: zichzelf bewaren. Hij was de duivel toegefallen en uit hem zou geen vrucht meer in der eeuwigheid kunnen voortkomen die Gode welbehaaglijk zou zijn. Maar ook mocht hij het verstaan: *Uw vrucht is uit Mij gevonden*. De weg des heils werd hem aanvankelijk ontsloten. Een weg van de hemel naar de aarde die door God Zelf was uitgedacht. Er kwam een droefheid in zijn hart, een droefheid naar God die een onberouwelijke bekering tot de zaligheid werkte.

Coos ging zijn zonden hartelijk bewenen. Zelf schreef hij later over deze periode: 'Hoevele tranen hebben we gestort op ons slaapkamertje te Heerjansdam. Hoeveel zuchtingen hebben we geslaakt of er nog mogelijkheid was voor zulk een. Wat al

¹ Deze verkorte levensschets zijn passage's uit: LEVEN EN WERK van ds. J. D. Barth. Levensschets en vier preken, J. Mastenbroek. DEN HERTOOG – HOUTEN 2002

² Zie deze jubileumpreek ná deze levensschets

weeklage en rouw over de zonde.' Ze werden met hete tranen beweend. Alles werd hem tot zonde. Zijn vroegere leven, hoe jong hij ook nog was, zijn kerkgang, zijn bidden, Bijbellezen, alles was zondig en met zonden bevuurd. Het was zijn hartelijke begeerte om heilig voor God te leven. Dat hij echter nog miste wat Gods volk bezat, bracht hem vaak in de binnenkamer. Zijn hart ging uit naar de vromen, die ook in zijn omgeving te vinden waren. Hij wist ze te wonen. Vaak was hij jaloers op hen, als ze elkaar opzochten om over de gangen en wegen der genade te spreken. Wat zou hij graag in hun midden zijn geweest! Dat durfde hij niet. Bang, dat men hem wat zou vragen. Aan de ene kant de vrees, dat hij als een huichelaar openbaar zou komen en men hem zijn zielservaringen zou afnemen. Aan de andere kant de angst, dat men wat goeds van hem denken zou. Als hij wist waar Gods volk samenkam, zocht hij die woning op. Dan kon men hem aan de deur zien luisteren, om te proberen toch wat woorden op te vangen.

Maar de Heere trok met hem door. Toen Coos 21 jaar was, ging de Zon der Gerechtigheid op in zijn hart en mocht hij weten, dat de Heere van eeuwigheid gedachten des vredes over hem gekoesterd had en dat de weg der verlossing ook voor hem in Christus was ontsloten. Opnieuw citeren wij uit de jubileumpreek:

'Welk een zoetheit heb ik toen gesmaakt. In bijzonderheden treden kan ik niet. Echter kan ik niet voorbijgaan, te zeggen dat er vele gedenkstenen in deze stad Dordrecht zijn: onderwijzingen van Gods gunst; zoete opbeuringen Zijner liefde; aangename omgang met Gods volk.'

2. Huwelijk en beroep

De jonge Barth was werkzaam in het bakkersbedrijf van zijn vader. Eerst als broodbezorger, later in de bakkerij.

Op 23-jarige leeftijd trouwde hij met Adriana Smouter. Zijn bruid was bijna zes jaar ouder. Zij was op 28 september 1866 te Ridderkerk geboren. Haar vader was Bastiaan Smouter (1838-1917), die in Smitshoek, onder de gemeente Barendrecht, een handel in vlaslokken dreef. Bastiaan trouwde op 19 oktober 1860 met Neeltje Klootwijk (1839-1913). Zij kregen twaalf kinderen, waarvan er drie heel jong overleden. Dochter Adriana was het vierde kind. Zij was het tweede kind dat de naam Adriana kreeg; een zusje met dezelfde naam was twee maanden tevoren overleden. Moeder Smouter-Klootwijk kreeg een gezegend sterfbed. Enkele ogenblikken voor haar heengaan zong ze nog: 'k Zal dan gedurig bij U zijn in al mijn noden, angst en pijn.'

Toen kon ze niet verder meer. Aan haar sterfbed zat haar dochter en een kleindochtertje, die toen dit psalmvers hebben uitgezongen. Na de woorden 'Opnemen in Uw heerlijkheid' kwam een laatste zucht, en zij was niet meer.

Het huwelijk tussen Coos Barth en Jaantje Smouter bleef kinderloos, hoewel er enkele miskramen zijn geweest en, naar uit de familiekring werd vernomen, er zelfs een levenloos kindje geboren werd.

Toen Coos Barth ongeveer dertig jaar was, vertrok hij naar Utrecht waar hij als kruidenier zijn brood verdiende. In de Domstad kwam hij in contact met de christelijke gereformeerde ds. H. M. van der Vegt (1831- 1915), die de gemeente aldaar diende. Onder de prediking van deze eenvoudige leraar werd het hart van Barth verklaard. De kennismaking tussen beiden betekende een begin van een vriendschap die zo sterk werd, dat Barth zijn lidmaatschap van de Hervormde Kerk verwisselde voor dat van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ds. Van der Vegt heeft een onuitwisbaar stempel op Barth gedrukt. Later schreef hij er het volgende over: 'Wat bange dagen daar (in Utrecht) doorleefd, maar ook dierbare stonden. Het behaagde de

Heere in mij door te werken. Daar werd mijn leven afgesneden. O, dat recht Gods, dat door mijn ziel ging. Dat buigen onder hetzelfde; dat omhelzen van dat recht, en Christus mij, onwaardige, geschonken werd. Welk een heil. Dan heb ik er iets van mogen smaken van de zoete vereniging met Christus, terwijl het licht van 's Vaders vriendelijk aanschijn schijnsel gaf over mijn ziel en die zoete vrede mij vervulde, die alle verstand te boven gaat.'

Door middel van gesprekken met ds. Van der Vegt werd de weg geëffend naar de preekstoel. De drang om het woord des Heeren te verkondigen leefde in zijn hart. Hoe dat ooit verwezenlijkt zou moeten worden, was voor hem een onmogelijkheid. De weg daarheen werd middellijkerwijs gewezen door de oude Utrechtse pastor.

In 1903 werd Barth toegelaten tot de Theologische School van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Rijswijk. Deze opleiding was gevestigd in Villa Nuova, een gebouw dat in 1899 werd gekocht en waarin de eerste lessen aanvingen op 15 september van dat jaar.

3. Pastor te Sliedrecht

Zeven jaar duurde de theologiestudie van Barth. In de zomer van 1910 werd hij als kandidaat beroepbaar gesteld, samen met A.M. Berkhoff, die later het kerkverband van de Christelijke Gereformeerde Kerken verliet in verband met zijn afwijkende, chiliastische gevoelens.

Barth bleek een begeerde kandidaat. Onder de op hem uitgebrachte beroepen was ook dat van Sliedrecht. Daar waren beide kandidaten voorgegaan. Barth kwam op tweetal. Niet met zijn medekandidaat, maar met ds. J. van der Vegt uit Harderwijk. De uitslag van de stemming viel ten gunste van kandidaat Barth uit. Met een meerderheid die niets aan duidelijkheid te wensen overliet: twintig tegen één.

In de beroepsbrief werd bepaald dat de dominee 'vrijdom van pastorie met tuin, belasting (uitgezonderd vermogensbelasting) en waterleiding' zou krijgen. Men voelde er niets voor om een vermogende dominee te steunen door de vermogensbelasting voor rekening van de gemeente te laten komen! De overige condities waren 'een jaarlijks inkomen van achthonderd gulden, hetwelk tot een maximum van duizend gulden kan gebracht worden indien de toestand der financiën zulks toelaat en eerst alle financiële verplichtingen der gemeente zijn voldaan.'

Het beroep werd uitgebracht nadat vooraf een biduur met de gemeente was gehouden.

'Broeder, de behoefte aan een leraar in onze gemeente is groot en het is hier een heerlijk arbeidsveld, neem daarom onze roeping in biddende en ernstige overweging en geve de Heere u volle vrijmoedigheid om ons weldra met de heugelijke tijding te verblijden dat u in de naam des Heeren onze roeping wenst op te volgen. En daar de Heere wil, dat zij, die het Evangelie verkondigen, ook van hetzelfde zullen leven, zo beloven wij u, bij de liefde en achting ener dienstknecht van Christus verschuldigd, een jaarlijks inkomen.'

De predikant kreeg zes vrije zondagen aangeboden Maar zou het salaris van achthonderd op duizend gulden worden gebracht, dan moesten twee vrije zondagen worden ingeleverd... Kandidaat Barth kreeg vrijmoedigheid om tot **Sliedrecht** over te komen. Woensdag 28 september volgde het classicaal examen in het kerkgebouw aan de Museumstraat in Dordrecht, waar de classis Dordrecht vergaderde. Ds. M. den Boer bracht de kandidaat de vergadering binnen, terwijl de mannenbroeders zongen Psalm 100:2.

Kandidaat Barth kreeg als tekst voor zijn preekvoorstel Psalm 2:6. Daarna volgde het

examen. Dat gebeurde wel zeer grondig; men trok er vijf uur voor uit! Ds. J. Wisse Czn., die voorzitter van de classis was, kon de kandidaat meedelen dat hij met algemene stemmen was toegelaten tot de dienst van Woord en sacramenten.

In de morgendienst van zondag 16 oktober 1910 werd hij door docent P. J. M. de Bruin bevestigd als herder en leraar. De tekst voor de bevestiging was genomen uit Jesaja 62:6 en 7. De ouderlingen W. Korporaal, C. Klein Azn., M. Dekker en waarschijnlijk de Dordtse ouderling D. J. van Brummen hielden de oude Statenbijbel open boven het hoofd van de kandidaat.

Er werd nog wel een en ander betreffend de 'kerkregering' besloten. Voortaan werden op de ledenvergaderingen geen tuchtgevallen meer aan de orde gesteld.

Tevens werd er een aanpassing aan het kerkinterieur gedaan. Ds. Barth stond als Ezra 'op een hoge, houten stoel'. Té hoog echter. Docent De Bruin had al eens eerder opgemerkt dat hij duizelig werd als hij naar beneden keek. In mei 1914 werd een nieuwe kansel geleverd. Aanmerkelijk lager en ook ruimer. Over de kleur kon men het niet eens worden. Daarom bleef de nieuwe preekstoel, een prachtig staaltje van timmermanskunst, jarenlang in de grondverf staan.

Ds. Barth genoot al spoedig breed vertrouwen. In juli 1912 werd in Utrecht de synode gehouden. Namens de classis Dordrecht werd hij afgevaardigd.

4. Naar Harderwijk en Werkendam

In 1915 bezorgde de post een brief uit Harderwijk aan de pastorie te Sliedrecht. Ds. Barth was daar beroepen. Deze brief had een verwisseling van een deel van de wijngaard des Heeren tot gevolg. Het beroep werd aangenomen. De kerkenraad moest op 26 april deze boodschap verwerken. Op 30 mei zou de dominee 'afscheid leren'. In een drukbezochte avonddienst werd de gemeente het afscheidswoord uit Filippenzen 1:9-11 meegegeven.

In de avonddienst verbond ds. Barth zich aan zijn gemeente met 1 Korinthe 2:2. Het kerkgebouw was overvol. Van heinde en ver waren belangstellenden opgekomen. Deze dienst werd ook bijgewoond door burgemeester S. E. Ypey. Scriba C. Klein maakte een verslag voor *De Wekker*, het kerkelijk orgaan van de Christelijke Gereformeerde Kerk. Het nummer van 21 oktober 1910 vermeldt: 'Het was op aller gelaat te lezen wat in het hart leefde: De Heere heeft alles wèl gemaakt.'

De eerste kerkenraadsvergadering waarop ds. Barth de voorzittershamer uit handen van ouderling Korporaal ontving, werd gehouden op maandagavond 17 oktober 1910. Toen werd onder meer afgesproken, dat de dominee op woensdag en zaterdag de jeugd zou catechiseren. Ook de kennismakingsbezoeken werden afgesproken.

Ds. Barth leidde de gemeente niet alleen in de grazige weiden van Gods Woord, ook ruimde hij enkele gewoonten op, die niet naar de orde der kerk waren.

De periode in Harderwijk was maatschappelijk gezien geen beste tijd. De gevolgen van de oorlog, die grote delen van Europa geselde, gingen aan ons land niet voorbij. De oorlog zelf bereikte onze landsgrenzen niet. Er was nog een volk in ons land, dat dit oordeel mocht afbidden. En God liet Zich verbidden. Er kwam echter wel groot gebrek onder grote delen van ons volk. Veel goederen waren schaars of in het geheel niet verkrijgbaar.

Op 7 maart 1920 preekte ds. Barth, die een beroep naar **Werkendam** aangenomen had, afscheid met 1 Thessalonicensen 3:12-13. Na deze dienst werd een ledenvergadering

gehouden, waarin ds. J. van der Vegt werd beroepen. De Harderwijkers lieten er geen gras over groeien. Tot blijdschap van de gemeente kwam kort daarna het bericht dat haar vroegere predikant dit beroep had aangenomen.

'Er is voor Werkendam goede grond van verwachting, onder inwachting van 's Heeren zegen.' Deze betekenisvolle woorden in *De Wekker* van 16 juni 1911 hadden een profetische inhoud. Ze kondigden de oprichting aan van Werkendam als 'station' van Dordrecht. Exact acht maanden later vermeldt dit kerkelijk blad dat het 'station' als gemeente erkend is geworden. De groei ging gestaag door, want reeds op zo mei 1912 legden de ambtsdragers Chr. de Koter en C. Damen de eerste steen van het kerkgebouw. Het was nog maar een jaar geleden dat zes mannen en vrouwen in een particuliere woning samenkwamen, en na zo'n korte tijd kon met de bouw van een eigen kerkje worden begonnen. De aannemer zette er vaart achter, want reeds op 22 augustus van hetzelfde jaar werd het gebouw in gebruik genomen.

Ds. J.J. van der Schuit, die voor deze plechtigheid uit Kampen was overgekomen, leidde de ingebruikname en sprak over 1 Petrus 1:2b. Het zou nog meer dan zeven jaar duren voor de gemeente een eigen predikant mocht verwelkomen. Het beroepingswerk bleef niet zonder uitwerking, toen het bericht uit Harderwijk als een lopend vuurtje door de straten van Werkendam ging: ds. Barth had vrijmoedigheid gevonden om tot Werkendam over te komen.

Nog vóór ds. Barth aan Werkendam werd verbonden, had er een bespreking plaats met afgevaardigden van de Gereformeerde Kerk B. De aanleiding was een brief van consulent ds. J. Jongeleen uit Noordeloos, die op oudejaarsavond 1919 door de kerkenraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Werkendam werd ontvangen. Hij verzocht de broeders de volgende zaterdag, 3 januari 1920, naar Gorinchem te komen om over 'een belangrijke zaak' te spreken. De broeders hadden een vermoeden waarover de bespreking zou gaan. Dat vermoeden bleek juist: een mogelijke samensmelting met de Gereformeerde Kerk B.

Omdat men niet tot overeenstemming kon komen met alle leden, was het resultaat, dat er in Werkendam een Gereformeerde Gemeente ontstond. Ds. Barth was intussen in Werkendam komen wonen.

Hij kon niet vermoeden, dat hij binnen de Gereformeerde Gemeenten nog eens zo'n grote plaats zou mogen innemen.

Op zondag 21 maart 1920, negen jaar na de instituering, bevestigde ds. J. Vreugdenhil uit het nabijgelegen Sliedrecht zijn ambtsbroeder als herder en leraar van de Werkendamse gemeente met de tekstwoorden uit Exodus 3:14. Dezelfde avond verbond de predikant zich aan zijn nieuwe gemeente 'voor een schare die het kerkgebouw niet kon bevatten', aldus een bericht in *De Wekker* van 2 april 1920. De tekst voor de intrede was 1 Korinthe 1:23.

Nog geen drie jaar daarna, op 17 januari 1923, werd in een bijzondere kerkdienst een nieuw pijporgel in gebruik genomen. Bij deze gelegenheid sprak de predikant over een toepasselijk woord uit 2 Kronieken 29:27b.

Ook buiten Werkendam bleek ds. Barth nog steeds een begeerde prediker. Regelmatig kwamen er beroepsbrieven de pastorie binnen. In april 1923 was het een vreugdevol ogenblik toen ds. Barth de gemeente bekendmaakte, voor een beroep uit Alphen aan den Rijn te hebben bedankt.

Kennelijk was men bevreesd dat de dominee zou vertrekken, want het was reeds het tweede beroep dat Alphen op hem had uitgebracht. In *De Wekker* van 20 april werd het volgende bericht van scriba De Koter opgenomen: Zondagmorgen maakte onze Zeergeachte Leraar, ds. J. D. Barth, de gemeente bekend, voor de tweede roeping naar

Alphen aan den Rijn te hebben bedankt. Waar de Heere het gebed van Zijn volk heeft willen horen en kennelijk het bewijs heeft gegeven, dat onze geachte Leraar nog in ons midden mag blijven voort arbeiden, daar schenke Hij de genade om in Hem te eindigen. Het was dan ook uit het hart gegrepen, toen een onzer ouderlingen verzocht te zingen Psalm 126:2. Moge de Heere voorts dit besluit met Zijn onmisbare zegen kronen en schenke Hij ook de teleurgestelde gemeente spoedig de man Zijns raads.' De Koter zal niet hebben vermoed, dat deze 'man Zijns raads' dominee Barth zou zijn...

'Het was voor onze gemeente zondagavond een pijnlijke, maar ook ernstige ure', zo begon H.C. Vos, opvolger van scriba De Koter, een bericht dat geplaatst werd in *De Wekker* van 13 juni 1924. Waar velen bang voor waren, gebeurde: de weg des Heeren leidde naar Alphen aan den Rijn. Had ds. Barth voor deze gemeente dus eerder bedankt, het derde beroep uit deze plaats moest worden aangenomen. De tekst voor de afscheidsdienst was genomen uit 2 Korinthe 13:13b. Zijn prediking was niet ongezegend gebleven. Daarvan waren de bewijzen te vinden.

Werkendam kon ds. Barth ook niet spoedig vergeten. Nog maar amper anderhalf jaar na zijn vertrek naar Alphen aan den Rijn, werd hij er opnieuw beroepen. Scriba Vos kondigde dit beroep in treffende woorden aan in *De Wekker* van 22 januari 1926: 'Waar de Heere de noden en de behoeften der gemeente kent, daar geve Hij Zijn Eerwaarde Zijn wil te kennen, Hij geve hem licht en wijsheid, om een keuze te doen tot eer des Heeren, en mocht het zijn, tot blijdschap onzer Gemeente. Verlene Hij daartoe gebed en geve Hij, dat wij hem mogen ontvangen in Zijn gunst, tot heil der Gemeente.' Deze wens ging niet in vervulling.

Ds. Barth kreeg geen vrijmoedigheid om Alphen al weer zo kort na zijn intrede te verlaten. Overigens was dit beroep een sprekend bewijs dat de gemeente haar vroegere herder en leraar niet zat was geworden.

5. Ds. Barth en de politiek

Het gebeurde rond 1924. Door de straten van Den Haag duwde een man een handkar voort. Op die kar was een groot bord geplaatst. Daarop stond met forse letters geschreven: *God is het grootste kwaad*. Kort tevoren was er in Amsterdam een vergadering belegd van de vrijdenkersvereniging 'De Dageraad' over het thema: 'God is het kwaad'. Deze vereniging was in oktober 1856 in ons land opgericht. In 1957 werd de naam van deze atheïstische vereniging gewijzigd in 'De vrije gedachte, vereniging tot bevordering van zelfstandig denken'.

Die vereniging, door ds. Barth 'een vereniging van godloochenaars' genoemd, kwam voortdurend op voor het goed recht van een atheïstische wereldbeschouwing, bestreed waar mogelijk de macht van godsdienst en kerken en vond tijdens het interbellum de grootste aanhang. Toen waren alle ingrediënten voor een dergelijke grote belangstelling aanwezig: werkloosheid, malaise, economische recessie en crises, ontevredenheid onder de arbeiders en de dreiging van een tweede, wereldomvattende oorlog.

Ds. Barth uitte zijn afschuw over de doelstelling en de praktijken van deze vereniging in een acht pagina's tellende brochure, die in 1925 onder de titel *Ongeloofs-Propaganda* verscheen. Artikel 1 van de statuten van 'De Dageraad' werd aangescherpt, onder andere door het toevoegen van de woorden 'Uitgaande van de rede, plaatst zij zich op atheïstisch standpunt.' Deze statutenwijziging behoefde de goedkeuring van de minister van Justitie. De minister weigerde echter. 'De Dageraad'

was over de ministeriële weigering zeer verbolgen. In de volksvertegenwoordiging werden hierover vragen gesteld. Van links-radicalen, liberale en socialistische zijde kwam felle kritiek.

Maar dat ook de christelijke partijen zich in dat koor mengden, was voor ds. Barth aanleiding tot het schrijven van het volgende: 'Maar wie zou zulks verwacht hebben van rechts, van de Christelijk-Historische en Anti-Revolutionaire kamerleden. Welk een openbaring! Welk een openlijk verzaken van het zuiver Anti-Revolutionair beginsel. Enz.

Deze en meer degelijke ontwikkelingen brachten ds. Barth op het politiek toneel.

In 1926 verscheen van de hand van ds. Barth: *Het Calvinistisch beginsel in zijn wording door Calvijn*. Door Ds. J. D. Barth, te Alphen aan de Rijn, met voorwoord van Ds. G. H. Kersten te Rotterdam.

Ds. Kersten schrijft:

Een studie over "Het Calvinistisch beginsel in deszelfs wording door Calvijn" is onder ons zeer de aandacht waard, en ik twijfel niet of velen zullen zich verheugen over de uitgave in de hier geboden vorm.

Na een Inleiding handelt de schrijver over:

Calvijn' s jeugd en bekering;

Calvijn te Bazel en zijn reis naar Italië

Calvijn te Genève;

Calvijns verbanning;

Calvijns terugroeping naar Genève;

Calvijns tweede verblijf te Genève.

Door deze studie, die licht spreidt over zo menig vraagstuk van onze dagen, heeft de schrijver de partij aan zich verplicht, temeer wijl hij ze gaf tot zulk een lagen prijs, dat zij binnen ieders bereik valt.

De Heere zegene dit werk, opdat het middel mag zijn tot opening van veler ogen voor het zeer droef algemeen verval, opdat het ook ons volk de weg doe terugvinden, waarin gerechtigheid bloeit en vrede verkregen wordt.

Kersten. Rotterdam, Oktober 1926.

6. Naar Alphen aan den Rijn en buiten het verband

De eerste keer dat ds. Barth beroepen werd te Alphen aan den Rijn, resulteerde in een bedankje. Een tweede beroep kwam nog geen vier maanden later tot ds. Barth. Hij was de vorige maal met bijna algemene stemmen gekozen, en nu bij acclamatie, met toestemming van de classis en na een gehouden biduur. Opnieuw kwam er een bedankje uit de pastorie van Werkendam.

Het beroepingswerk werd voortgezet. Na ds. N. Bijdemast, kandidaat A. Zwiep en de predikanten P. de Groot, K. Groen en J.B.G. Croes was het voor de derde maal dat ds. Barth begeerd werd.

Groot was dan ook de blijdschap in Alphen toen na een vacature van circa twee jaar ds. Barth van 's hemelswege werd overgebogen om in dit deel van de wijngaard te arbeiden. Op 17 mei 1924 kon scriba Krommenhoek aan *De Wekker* melden: 'Hedenavond werd de kerkeraad zeer verblijd. Ds. J.D. Barth heeft onze derde roeping, met toestemming van de classis op Z. Eerw. uitgebracht, met volle vrijmoedigheid aangenomen.'

Op 22 juni volgde zijn bevestiging. Consulents ds. J.L. de Vries uit Rijnsburg koos als

tekst voor de bevestiging Handelingen 10:33, en bepaalde de gemeente bij: 'De komst van de Evangeliedienaar.'

In de avonddienst verbond ds. Barth zich aan zijn gemeente met een preek over Handelingen 8:5. 'Het was een aangename dag voor de gemeente. De belangstelling was, vooral des avonds, zeer groot', aldus *De Wekker* van 27 juni 1924. Ruim een jaar later kwam er reeds een beroepsbrief in de pastorie van Alphen. Van buiten het kerkverband zelfs. Onder het kopje Een flink bescheid werd in *De Wekker* van 14 augustus 1925 het volgende vermeld: 'Onze ds. J.D. Barth te Alphen a.d. Rijn, die van de Geref. Gem. onder het Kruis te Enkhuizen een beroep ontving, heeft de kerkeraad dier gemeente medegedeeld, dat het beroep door hem niet in overweging genomen kon worden. Uitnemend!'

Vooraf dat laatste woord sprak boekdelen. Een strakke kerkelijke lijn werd aangehouden. Preken buiten het kerkverband werd al niet toegestaan, hoewel dat incidenteel kon gebeuren, maar beroepen van buiten achtte men wel helemaal verwerpelijk. Christelijke gereformeerde predikanten dienden voor hun kerkverband behouden te blijven. De tijd zou anders leren...

Het was in zijn Alphense tijd, dat ds. Barth tot zijn leedwezen constateerde dat het kerkverband waartoe hij behoorde, meer en meer werd beheerst door de zogenaamde drieverbondenleer. Tegen dit standpunt trok met name ds. G.H. Kersten ten strijde. Ds. Barth zag dat het kerkverband, waarin hij zo'n grote plaats innam, in toenemende mate afstand nam van de 'aloude bevindelijke waarheid'. Deze constatering nam niet weg, dat hij zich nog hartelijk verbonden gevoelde met die gemeenten waarin men de volle raad Gods begeerde te horen en daarbij ook wenste te blijven. Dat gevoel was er ook ten aanzien van die predikanten die niet anders wensten te brengen dan de leer die naar de Godzaligheid is, waarin God op het hoogst wordt verheerlijkt en de zondaar op het diepst vernederd. Zulke gemeenten en zulke voorgangers waren er en ze bleven er. Maar toch was de ontwikkeling die de predikant van Alphen meer en meer terrein zag winnen, voor hem een reden van toenemende zorg.

Daaraan gekoppeld werd het voor hem een prangende vraag of hij nog wel langer binnen dit kerkverband kon blijven. Er brak een moment aan, dat hij deze vraag niet langer bevestigend kon blijven beantwoorden. Na een periode van innerlijke strijd nam hij tenslotte de beslissing om de Christelijke Gereformeerde Kerken te verlaten. Een stap, waarvan hij wist dat deze door velen in dit kerkverband betreurd werd. Toch meende hij niet anders te kunnen en geen andere weg in te slaan dan die, welke leidde tot het afscheid nemen. Hij verklaarde in een verantwoording die hij op 18 februari 1928 richtte aan ds. J.L. de Vries te Rijnsburg, de consulent van Alphen aan den Rijn, dat er in zijn gemeente niets was voorgevallen dat hem tot deze stap gedrongen had. Integendeel, de verhoudingen waren vlak. Ook beklemtoonde hij, dat niemand ook maar de minste invloed op hem had uitgeoefend om deze beslissing te nemen. We laten zijn brief hieronder in zijn geheel volgen.

'Het bericht, dat ondergetekende u toezendt, zal u mogelijk min of meer doen ontstellen. Het betreft mijn uittreden uit 'de Christel. Geref. Kerk in Nederland'. Ik kan en mag niet langer in de Christel. Geref. Kerk blijven. U vraagt naar de oorzaak? Ik wens u het volgende onder de aandacht te brengen.

a. Dat ik deze stap doe geheel en volstrekt zelfstandig. Daar is niet de minste invloed door enig persoon zo in of buiten de Chr. Ger. Kerk op mij uitgeoefend, gelijk ook wij desaangaande nooit, voorzover wij weten, ons daaraan hebben schuldig gemaakt.

b. Dat ook in mijn tegenwoordige gemeente (zo kerkeraad als leden) niets is, dat mij tot deze stap noopt. Al de tijd, dat we in onze tegenwoordige gemeente Alphen a/d Rijn hebben mogen arbeiden, hebben wij genoegelijke omgang mogen genieten. We zijn overtuigd, dat het én kerkeraad én gemeente leed doet, dat we scheiden gaan.

c. Ik verklaar, dat niet iets bijkomstigs, noch enig persoonlijk feit, als zou ik tegen iemands persoon iets hebben, mij drijve.

d. De stap, die ik doe, is louter op eigen overtuiging gegrond. De richting, waarheen de Christelijke Geref. Kerk in Nederland zich beweegt, strookt hoe langer hoe minder met mijn beginsel. Ik hoop steeds te blijven bij en te strijden voor de aloude, beproefde, bevindelijke Waarheid Gods. Zij is mijn leven, en ik hoop er ook in te sterven. Met al mijn gebrek, mij welbewust, heb ik nooit anders getracht, dan die aloude, bevindelijke Waarheid in de gemeenten, die ik heb mogen dienen, zoveel mogelijk uitte dragen. We zijn ons bewust, dat we nog onderscheidene boezemvrienden hebben in de Christel. Geref. Kerk, wie het innig leed zal doen als ze vernemen de stap, waartoe wij zijn overgegaan, maar die met mij evenzeer diep betreuren en met ziele droefheid gadeslaan de richting, waarheen de Christel. Geref. Kerk zich beweegt als meer en meer afglijdend van de aloude, bevindelijke Waarheid. Ik heb geen behoefte thans hierop verder in te gaan. God ontferme Zich over Zijn Kerk. Hij richte haar nog eens op uit het stof. Dat de heerlijkheid en de luister Zijner gena nog eens doorbreken mocht tot beschaming van allen, die Sion gram zijn.

Met vriendelijke groeten,

Ds. J.D. Barth'.

Op deze verklaring volgde een stroom van reacties. Reeds een week later, op 24 februari 1928, verscheen het eerste bericht in *De Wekker*. Daarin lezen we het volgende.

'Volgens mededeling door de scriba der Chr. Ger. Gem. te Alphen a.d. Rijn en tevens volgens een schrijven van ds. B. zelf aan de red. v.d. *Wekker* heeft ds. J.D. Barth gebroken met onze kerk. Het moet zijn om de richting, waarheen de Chr. Geref. Kerk zich beweegt. Welke die richting is, wordt in het schrijven van ds. B. niet gezegd. Men leze het art. van doc. De Bruin in dit nummer. De Heere geve ons ook hiermee in Hem te eindigen.' Deze slotzin roept tenminste wel een vraag op...

De reactie van docent P.J.M. de Bruin werd in hetzelfde nummer van *De Wekker* gepubliceerd. Het komt de objectiviteit ten goede om ook dit artikel in zijn geheel op te nemen. Het verscheen onder de titel: Is dat de weg?

'Deze vraag kwam bij ons op, toen wij in deze week de droevige tijding vernamen, dat ds. Barth, predikant onzer gemeente te Alphen aan den Rijn, de band met de Christelijke Gereformeerde Kerk verbroken had. Het doet ons leed om de gemeente van Alphen, die zo zeer aan haar leraar verbonden was en hem lief had en nog lief heeft, ook nadat hij de weg heeft ingeslagen, in welke zij hem niet volgen kan. De kerkenraad heeft nu zijn leidsman, de gemeente haar leider verloren. Maar niet minder smart het ons om onze broeder zelf, die in deze weg nooit de goedkeuring des Heeren kan ondervinden, al meent hij ook, dat hij deze stap doen mag.

Daarom de vraag: Is dit de weg, is dit nu het pad, dat door Gods Woord en onze belijdenisschriften en evenzo door onze godzalige vaders gewezen wordt? Niet onze gedachten, niet onze mening, maar alleen Gods onfeilbaar Woord mag hier het richtsnoer zijn. Dat Woord zegt nadrukkelijk: 'Ik bid u, broeders, door de Naam onzes

Heeren Jezus Christus, dat gij allen hetzelfde spreekt, en dat onder u geen scheuringen zijn', 1 Kor. 1:10.

Neen, de weg, door br. Barth ingeslagen, is niet de weg onzer godvruchtige vaders, noch door onze belijdenis aangewezen. Die belijdenis, ook door br. Barth ondertekend, toen hij het ambt in de Chr. Geref Kerk aanvaardde, zegt in art. z8 van de kerk: 'Wij geloven, aangezien deze heilige vergadering is een verzameling dergenen, die zalig worden, en dat buiten dezelve geen zaligheid is, dat niemand, van wat hoedanigheid of staat hij is, zich behoort op zichzelf te houden, om op zijn eigen persoon te staan maar dat ze allen schuldig zijn, zichzelf daarbij te voegen, en daarmee te verenigen, onderhoudende de enigheid der Kerk.' En tevens: Daarom al degenen, die zich van dezelve afscheiden of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordinantiën Gods.'

Ds. Barth toch zal niet durven zeggen dat de Chr. Geref. Kerk de kerk des Heeren niet is. Hij keurt alleen af, wat niet het fundament der kerk raakt. En die om zulke zaken de kerk verlaat, wandelt een verkeerde weg.

Mocht hij eerst eens ernstig overdacht hebben wat onze voortreffelijke en godvruchtige vader W. à Brakel zegt in zijn Redelijke godsdienst. De trouwe leraar schreef: 'Men mag nooit de kerk verlaten onder voorwendsel van de verdorvenheid der kerk, om een zuivere op te richten, want de Heere heeft nooit zulk werk gezegd. Daar zijn er te allen tijde geweest, die zich onder dat voorwendsel van de kerk afscheurden, doch de Heere heeft er altijd in geblazen.'

Ja, Brakel voegt erbij: 'Het is een schrikkelijke zonde de kerk te verlaten en een betere te willen oprichten. Zo men de kerk nog houdt voor de kerk, zo scheurt men het lichaam van Christus, men bedroeft de godzaligen, men ergert anderen, men maakt dat de naam Gods gelasterd wordt, men doet eenvoudigen dwalen. Verklaart men echter, dat de kerk geen kerk meer is, zo verloochent men de kerk van Christus en doet hetzelfde, dat gezegd is.'

Of om iemand te noemen uit de Christ. Geref. Kerk. Ds. Barth was vroeger lid onzer kerk te Utrecht en ging onder het gehoor van de Heere ontslapen ds. H.M. van der Vegt. En wat schreef deze leraar, toen hij nog in 'de Geref. kerken' diende en een beroep ontving van de Chr. Geref. gemeente te Rotterdam? Ondanks de vele en gegronde bezwaren, die hij had tegen de leer in 'de Geref. kerken', verliet hij ze toen nog niet, omdat, zo schreef hij, 'ik de bezwaren geheel voor mij zelve heb gehouden en niet aan kerkenraad noch classe geopenbaard had. Om dit alles heb ik mij voor de Heere niet verantwoord gevoeld, zo ik heenging.'

Zie dat is de weg. Eerst de bezwaren brengen op de meerdere vergaderingen. Daartoe is zelfs ieder leraar voor God verplicht krachtens een heilige eed, krachtens de ondertekening van het verbindingsformulier, waarin een ieder leraar verklaart: 'En indien het zou mogen gebeuren dat wij na dezen enig bedenken of ander gevoelen tegen de leer der kerk kregen, beloven wij (...) het vooraf de kerkenraad, Classe of Synode te zullen openbaren?'

Mocht de Heere de ogen van onze broeder hiervoor openen en hem nog doen terugkeren van zijn weg. Wij hebben hem in zijn eerste gemeente als onze broeder, vriend en leerling bevestigd in het ambt, en wij hoorden hem op de drie vragen van het formulier en dus ook op deze zinsnede: 'dat hij zich onderwierp aan de kerkelijke vermaning, volgende de gemene ordening der kerken' antwoorden met een plechtig: 'Ja, ik, van ganser harte.'

Die gemene ordening der kerken verbiedt het verlaten van de gemeente waar God ons geroepen heeft. Lieve Broeder, zo roepen wij in de geest onze br. toe: Denk aan uw

heilige belofte voor Gods aangezicht afgelegd en keer weder en de kerk zal u weder ontvangen, gelijk zij ook vroeger afgedwaalde broeders weer ontvangen heeft.
P. J. M. de Bruin'.

Ook prof. Lengkeek reageerde in De Wekker op de stap die ds. Barth gemaakt had. Dat was in het nummer van 2 maart 1928, twee weken na de brief van ds. Barth aan consulent De Vries. Enz. enz.

Deze reactie lokte weer andere reacties uit. Niemand minder dan de Christelijke Gereformeerde ds. L. H. van der Meiden uit Den Haag, de latere Apeldoornse hoogleraar, mengde zich in deze strijd. Het heengaan van ds. Barth keurde hij af. Hij achtte deze stap niet in overeenstemming met diens roeping. Maar verontwaardigd reageerde hij in het jeugdblad Luctor et Emergo van 28 maart 1928 onder het kopje 'Onware vergelijking' richting de redactie van de Baarnsche Kerkbode: 'waardeloos enerzijds en krenkend, spottend anderzijds.'

De Baarnse gereformeerden hadden met lede ogen aangezien, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken op velen uit hun kerkverband grote aantrekkingskracht uitoefenden. Met als gevolg, dat er door het hele land heen veel verontruste gereformeerden de overgang naar de Christelijke Gereformeerde Kerken maakten. Deze kerkverwisseling was voor ds. Van der Meiden zeer verklaarbaar. Onomwonden gaf hij zijn mening over de Gereformeerde Kerken: ze voerden een onbijbelse leer. De leer naar eis van Gods Woord was in zijn eigen kerkverband nog te vinden. Daarom betreurde hij het vertrek van ds. Barth.

Dat ds. Van der Meiden niet in De Wekker reageerde op de schimpende en felle reactie uit Baarn, maar in het jeugdorgaan, bewees te meer dat hij vanuit bewogenheid met de jeugd van de gemeenten hen wilde melden dat de gereformeerden niet alleen in hun leer, maar ook in hun spot richting ds. Barth de plank volledig missloegen!

7. Mislukte samensprekingen

Ds. Barth werd losgemaakt van zijn gemeente en vertrok naar Bode- graven. Daar nam hij zijn intrek in de leegstaande pastorie aan de Koning- straat 16, naast de kerk van de Gereformeerde Gemeente. Inmiddels had ds. Barth zich tot de classis Amsterdam (zelf spreekt hij in zijn jubileumpreek over de classis Leiden, maar dat is onjuist, JM) van de Gereformeerde Gemeenten gewend met het verzoek om te worden opgenomen in dit kerkverband. De classis vergaderde op 27 maart 1928 te Den Haag. Ds. Barth kreeg de gelegenheid om een toelichting te geven over de stap die hij had gezet om de Christelijke Gereformeerde Kerken te verlaten en zich te melden bij de Gereformeerde Gemeenten.

We citeren uit het handgeschreven classisverslag het volgende: Artikel 6 onderzoek ds. J. D. Barth. Alsnu wordt overgegaan tot het onderzoek. Vooraf wordt besloten dit als gewoonlijk te houden over roeping en bekering en daarna over Dogmatiek. Ds. J. D. Barth verklaart in zulk een verhouding te staan als nu om over te gaan tot de Geref. Gemeente, en betuigt door niet een mens daartoe aangedrongen te zijn. Omtrent zijn bekering deelde hij mede, een godsdienstige opvoeding genoten te hebben, en reeds vanaf zijn derde jaar onder algemene overtuiging te leven. Deze overtuigingen werden sterker nog herhaald op zijn 15^e en 17^e jarige leeftijd. Op 18-jarige leeftijd stierf een van zijn vrienden in wanhoop. Onder een predatie over de woorden van Jakobus 'De zuivere en onbevleete godsdienst is, weduwen en wezen wel te doen en zichzelf onbesmet bewaren van de wereld', Jak. 1:27. Toen kwam het tot een kennelijke verandering, doordat God Zelf ingreep. Door het verkeer met beproefde kinderen

Gods was er een overtuiging dat geen tranen, noch gemoedsgestalte grond konde zijn voor de eeuwigheid. Levende onder de veroordeling der Wet, behaagde de Heere hemelse vrede te doen afdalen, zonder kennis aan de Goddelijke Personen.

Doordat in Heerjansdam de Oud Geref. leerde dat een kind beneden twaalf jaar behouden is, krachtens het verbond, welke leer hij verfoeit als niet in overeenstemming met Gods Woord, volgde nu een tijd van afzondering en bleef hij zondags thuis lezen.

De Heere behaagde het voor hem de weg der verlossing te openen in een predicatie over de verschijning des Heeren aan Maria Magdalena.

In Utrecht leefde hij onder zware overtuiging en ontdekking, en perste hem de belijdenis van de lippen; verloren, ik ben verloren.

Ook die belijdenis moest er nog aan. Evenwel, de Heere behaagde onder een predicatie van ds. Van der Vegt, hem in te winnen, zodat hij de deugden van Gods recht als de deugden van barmhartigheid te omhelzen, te minnen de deugd van Gods recht en heiligheid, met de hand op de mond. En nu een arm leven om in Hem te blijven. Dan begint pas de armoede, om uit Zijn volheid bediend te worden en te leren: Die ons geworden is van God tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomene verlossing.

Omtrent de roeping deelde hij mede dat op 18-jarige leeftijd het ambt werd opgelegd, waartegen hij gebeden heeft dat de Heere het van hem mocht wegnemen of de zaak opklaren. Zover was na te gaan was daar geen vooruitzicht dat het ooit gebeurde. Ik heb het nooit gezocht. Verder verhaalde hij Gods bijzondere zorg tot het komen aan de school en tijdens zijn studietijd. Hoe de Heere Ds. Van der Vegt daartoe inwon en alles regelde. Verder verhaalde hij de goedkeuring Gods op Zijn bediening en dat zijn uittreden verband hield met de vals voorwerpelijke leer, bedekte ketterij dat het niet is een aannemen van Christus, maar een toepassen door de Heere Zelf.

Tot de stap van uittreding is hij besloten toen doc. Van der Heijden met tranen in de ogen mededeelde dat het een nagel aan de doodkist was, de toestand der gemeente. Ook voor mij had het de dood gekost, doch om alles te vermijden ben ik zo lang nog gebleven. Ik sta hier, met de goedkeuring Gods Die mij vrijheid gaf uit Psalm 81:7: 'Ik heb zijn schouder van de last onttrokken, en zijn handen zijn van de potten ontslagen.'

Vervolgens wordt overgegaan tot onderzoek van de Dogmatiek waarvoor ds. G.H. Kersten wordt verzocht. Deze doet onderzoek over het Werkverbond, Genadeverbond, Predestinatie enz. Na gehouden bespreking is niemand tegen, wordt besloten ds. J.D. Barth beroepbaar te verklaren in de Geref. Gemeente. Dit wordt door de praeses hem medegedeeld en hem toegezongen Psalm 134:3. Daarna gaat ds. H.A. Minderman voor in dankzegging', aldus het verslag van scriba N. Weeda uit Leiden.

Later zou ds. Barth hierover vertellen: 'Ik was de deur nog niet uit, of ik hoorde de oude ds. Van Oordt zeggen: 'Gij allen moogt zeggen wat gij wilt, het is bij mij beslist. Die man hoort bij ons!' En daarmee was het al

gauw beslist. Volgens een bericht in De Saambinder van 12 april 1928 werd met algemene stemmen besloten om de predikant toe te laten en beroepbaar te stellen. Er werden elf beroepen op hem uitgebracht: Charlois, Goes, Vlaardingen, Amsterdam, Opheusden, Ridderkerk, Bodegraven, Utrecht en Leiden alsmede twee overzeese gemeenten (Paterson en Grand Rapids) begeerden hem als herder en leraar.

Overigens was dat niet de eerste maal dat er van over de oceaan een beroep op ds. Barth werd uitgebracht. In de Acta van de Generale Synode van de Gereformeerde Gemeenten van 1922 lezen we in het 'Rapport van Deputaten voor de Correspondentie met Buitenlandsche kerken', dat 'ds. Barth, Chr. Geref. Pred. te Werkendam beroepen

werd.' Opmerkelijk, dat men toen reeds, en nog wel uit Amerika, een beroep uitbracht op een predikant buiten het eigen kerkverband!

Het spreekt voor zich dat het vertrek van ds. Barth uit de Christelijke Gereformeerde Kerken van invloed was op de wederzijdse verhoudingen tussen beide kerkverbanden. Er waren in die tijd samensprekingen, met het doel om zo mogelijk tot vereniging van beide kerkverbanden te komen.

Op 19 april 1922 schreven Deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken, ondertekend door ds. L. de Bruine te Zaamslag, namens hun Generale Synode van Utrecht in juli 1919 bijeen, een verzoek met als kerninhoud de vraag hoe de Gereformeerde Gemeenten 'denken over een mogelijk samenleven met de Christelijke Gereformeerde Kerk' en als verlengde daarvan de vraag of de Synode 'begeert een voorlopige samenspreking over de mogelijkheid van kerkelijk samenleven.'

Kort tevoren, op de Synode van de Gereformeerde Gemeenten van 18 juni 1919, was reeds over dit onderwerp gesproken. Na een brede discussie was toen de conclusie: 'De Synode, erkennende dat het in overeenstemming is met de wil van de Koning der kerk om vereniging te zoeken met gemeenten of kerkgenootschappen die op dezelfde grondslag des geloofs staan en naar dezelfde Kerkorde leven, is van oordeel dat op dit tijdstip de zaak nog niet voor uitvoering vatbaar is.'

De predikanten J. Fraanje en G.H. Kersten vergaderden - overigens zonder mandaat van de Synode - op 19 juli 1922 in de consistoriekamer van de Christelijke Gereformeerde Kerk aan de Jonker Fransstraat in Rotterdam. Daar waren van de Christelijke Gereformeerde Kerken aanwezig de predikanten J.J. van der Schuit, J. van der Vegt, L. de Bruine en van de ouderlingen B. Nederlof en H. Goerrigter.

De besprekingen werden in oprechte sfeer gehouden, maar leidden niet tot overeenstemming

8. Naar Vlaardingen

In plaats van een vereniging tussen Christelijk Gereformeerd en Gereformeerde Gemeenten werd de verwijdering groter. Dat daarbij ds. Barth werd ingezet, was vooral voor hem pijnlijk.

Zijn plaats binnen de Gereformeerde Gemeenten werd hem echter aangewezen, toen hij met volle vrijmoedigheid het op hem uitgebrachte beroep naar Vlaardingen mocht aannemen. Bodegraven, waar hij zeven weken verbleef, werd verlaten en het gezin Barth nam intrek in de kort tevoren door de kerkenraad aangekochte pastorie aan Emmaplein.

Op dinsdagavond 10 juli 1928 bevestigde zijn vriend en broeder ds. Kersten hem. De tekst was genomen uit Handelingen 20:28. De volgende avond verbond ds. Barth zich aan zijn gemeente met de tekst uit Kolossenzen 1:28.

Ds. Barth was een beweeglijk en vurig prediker. Zo maaide hij eens in het vuur van zijn preek met een armbeweging het glaasje water van de preekstoel. Die vurigheid was hem eigen, die vurigheid vermoeide hem soms bovenmate en diezelfde vurigheid was tenslotte na vele jaren aanleiding dat hij op medisch advies zijn werk sterk moest beperken en uiteindelijk geheel neerleggen.

Maar zover was het in zijn Vlaardingse tijd nog niet.

Lang heeft het verblijf van ds. Barth in deze van oudsher bekende vissersplaats niet geduurd. Half januari 1930 beriep Borssele hem en deze roepstem volgde hij op. Op zondagavond 9 maart was het afscheidsuur. Met de tekst uit 2 Korinthe 13:13b - dezelfde woorden als waarmee hij Werkendam achter zich liet - werd Vlaardingen

verlaten. Ds. Barth wees op de apostel Paulus, die deze woorden als troost meegaf aan de gemeente van Korinthe, die hij slechts kort had mogen dienen. Paulus moest de stad verlaten en was daarin een veranderlijk man. Maar hij wees heen naar de onveranderlijke Trooster, naar de blijvende gemeenschap van de Heilige Geest.

Ouderling L. Drop sprak de predikant toe namens kerkenraad en gemeente. Hij stelde dat alles zijn bestemde tijd heeft. Het viel kennelijk niet mee voor de gemeente om zo spoedig weer hun dominee te moeten afstaan, maar 'in het vertrek van de leraar betaamde het kerkenraad en gemeente te berusten.'

De gemeente zong ds. Barth Psalm 121:4 toe. Aan een kortstondig verblijf in Vlaardingen was een einde gekomen, zó kortstondig, dat het de dominee speet dat hij niet in alle huizen van zijn gemeenteleden op bezoek was geweest.

9. Predikant te Borssele³

Deze oude gemeente, geïnstitueerd in 1858, had nog niet veel een eigen voorganger meegemaakt. Slechts één jan ren zes weken diende oefenaar Laurus Boone dit volk, van 1889 tot 1890. De vacature duurde 31 jaar en werd afgesloten met de komst van ds. J. Vreugdenhil in 1921, die dat jaar de Christelijke Gereformeerde Kerk van Sliedrecht verliet en zich aangesloten had bij de Gereformeerde Gemeenten.

Op 17 december 1929 hielden de Borssele mansleden samen met de kerkenraad de jaarlijkse ledenvergadering. De notulen van deze bijeenkomst vermelden: 'Daarna wordt overgegaan tot stemming uit het door den kerkeraad geformeerde tweetal, namelijk ds. Barth van Vlaardingen en ds. Van Neerbos van Terneuzen. In stemming gebracht zijnde verkrijgt ds. Barth 41 stemmen en ds. Van Neerbos 7 stemmen. De beroepsbrief wordt voorgelezen en vastgesteld.' Ongetwijfeld zal er in de gemeente gebed geweest zijn of de Heere het hart van Zijn knecht zou overbuigen om dit beroep aan te nemen en in Zijn voorzienigheid had Hij besloten dat Borssele weer een eigen herder en leraar mocht ontvangen, als uit Zijn hand.

In de notulen van 11 januari 1930 is dan ook te lezen: 'Door ds. Barth is een telegram gestuurd aan den kerkeraad dat hij het beroep naar onze gemeente heeft aangenomen, waardoor een goede stemming in de vergadering werd waargenomen, hopende dat het komen van ds. Barth moge zijn in 's Heeren gunst'.

Een kleine twee weken later, op 23 januari 1930, was de predikant voor de eerste keer aanwezig tijdens een vergadering van de Borssele kerkenraad. 'De voorzitter opent deze vergadering met gebed. Alle leden zijn tegenwoordig, alsmede ds. Barth die dezen avond de vergadering wenst bij te wonen. De voorzitter heet ds. Barth welkom en [zegt] dat het ons verheugt dat hij dezen avond in ons midden is, meteen den wens uitsprekende, dat wij in liefde en vrede met elkander mogen samenwerken tot opbouw en bloei der gemeente. Ds. Barth sluit zich bij dat gezegde aan.'

Op donderdag 20 maart 1930 deed ds. Barth intrede in de Zeeuwse gemeente. In de middagdienst hield **ds. M. Hofman** de bevestigingspreek uit Johannes 1:43a: 'En hij leidde hem tot Jezus'. Ds. Hofman hield zijn gehoor voor, dat alle gronden buiten Christus onhoudbaar zijn voor de eeuwigheid. Hij wees op de noodzakelijkheid dat er bij aanvang en verdere voortgang plaats gemaakt wordt door Hem in de ziel. Waar dit gebeurt, wordt de Heere Jezus onmisbaar en zal de prediking van de nieuwe leraar, die niets wil weten dan God alleen, met blijdschap en troost worden ontvangen.

In de avonddienst verklaarde ds. Barth het Woord uit Eféze 6:19: 'En voor mij, opdat mij het Woord gegeven worde in de opening mijns monds met vrijmoedigheid, om de verborgenheid van het Evangelie bekend te maken'. Hij wees erop, dat Mozes de ondersteuning van Aäron en Hur nodig had en dat Paulus begeerde dat Gods volk aan hem wilde denken in het gebed. Hij riep zijn eerste bevestiging in herinnering, waarbij zijn bevestiger sprak: 'Volk van God, bidt uw leraar vol, dan zal hij u vol prediken'.

In zijn preek zei ds. Barth onder meer: 'Genade vermeerderd en doet beseffen, dat wij niets vermogen van onszelf. De zware taak die de dienaar op de schouders is gelegd, kan soms ontmoedigen. Maar bij de Heere is sterkte. Hij vermag getrouw te maken en alle hindernissen weg te nemen. Het is onze begeerte om het Evangelie te brengen dat de Jood een ergernis is en de Griek een dwaasheid, want dit Evangelie is niet naar de mens.' Na de preek van ds. Barth volgden nog diverse toespraken.

³ Gij alleen de eer. Historie van de Gereformeerde Gemeente van Borssele. F. J. de Kok. Kerkenraad Gereformeerde Gemeente – Borssele. 2010

In De Saambinder van 27 maart 1930 staat daarover: 'Ouderling Walhout verwelkomt den leraar hartelijk. Ook Vlaardingsens afgevaardigde spreekt. Hij wijst op het grote verlies dat zijn gemeente trof. Het betaamde Vlaardingen echter te berusten. Ten slotte wenst Ds. Hofman gemeente en leraar nogmaals den zegen des Heeren toe, en de vervulling van Ps. 32:8: "Ik zal u onderwijzen en u leren van den weg dien gij gaan zult; Ik zal raad geven; Mijn oog zal op u zijn."

Na het zingen van Ps. 99:3 hield Ds. Verhagen, die met velen uit de classis Walcheren bij de bevestiging en intrede van Ds. Barth tegenwoordig was, een korte toespraak. Hij sprak den wens uit dat de Heere zijn werk rijkelijk mocht zegenen en riep Ds. Barth in dit gewest een hartelijk welkom toe. Hij verzocht te zingen Ps. 122:3, waarna deze plechtige en voor Borssele zoo gewichtvolle ure, besloten werd.'

10. Vrucht op de prediking

Hendrik Kerkhove

Door alle jaren heen is het in Borssele voorgekomen dat er jonge mensen stierven. De gezondheidszorg stond op een ander peil dan tegenwoordig en ook was het minder makkelijk om snel in een ziekenhuis te komen. En hoewel alle tijden in Gods hand zijn, kan de aan- of afwezigheid van medische hulp een groot verschil uitmaken.

Ook ds. Barth maakte het sterven van een jong gemeentelid mee. Het betrof Hendrik (Eine) Kerkhove. Toen hij 24 jaar was, leed hij aan tbc. Gedurende zijn ziekbed, dat zijn sterfbed zou worden, lag hij veel op bed. Evenwel mocht hij tot volle ruimte komen. Tijdens het laatste bezoek van de predikant aan de eenvoudige woning in de Zuidkraayert mocht de jongeman getuigen: 'Hij is de mijne en ik ben de Zijne'. Deze woorden maakten diepe indruk op de predikant. Zodra hij op de preekstoel kwam, begon hij over wat hij kort tevoren had mogen vernemen.

Na afloop van de dienst werd in de consistorie meisjescatechisatie gehouden. Ook daar sprak de dominee op zeer bewogen wijze de meisjes aan. Hij waarschuwde hen om in hun gezonde dagen de God van deze jonge vriend te zoeken, voordat het voor eeuwig te laat zou zijn. Hoewel het sterven op zo'n jonge leeftijd aangrijpend was, mocht ds. Barth toch veel troost putten uit wat hij van Hendrik had mogen vernemen. Hij heeft hem begraven met de tekst uit Openbaring 14:13: 'Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven'.

JANNA MAAS - WALHOUT

Janna Walhout, geboren 17-08-1898 te Borssele, dochter van Johannes Walhout, arbeider en Maria Slabbekoorn.

Janna trouwde met Laurens Maas, geboren 11-11-1891, te Domburg, zoon van Jan Maas en Jacoba Hengst. Lau was als soldaat gelegerd bij Borssele in de eerste wereldoorlog, 1914-1918. Hij overleed 31-5-1979 te Borssele.

Het echtpaar behoorde bij de Gereformeerde Gemeente. Zij leefden zorgeloos, zonder zich te bekommeren over het heil van haar onsterfelijke ziel. Janna zelf zei ervan: *ik was de grootste pronkpauw van Borssele*. Nadat ze stilgezet was, ging ze naar Goes om haar zilver en goud te verkopen. Omdat ze zo spontaan was, mogen we wel aannemen dat ze tegen de goudsmid gezegd heeft wat de oorzaak van de verkoop was. Want een groot aantal jaren later wist de goudsmid dit voorval nog te herinneren.

Janna werd krachtadig in haar hart gegrepen onder een Pinksterpreek van ds. J.D. Barth, die van 1930-1935 in Borssele stond. Dit gebeurde op Pinksteren 1933.

Ds. Barth preekte over "*Blus de Geest niet uit.*" Onder die preek werd ze schuldenaar

voor God. Zodat ze verslagen en als een schuldig mens, die tegen God gezondigd heeft de kerk uitging. Ze moest inleven dat sterven God ontmoeten is, en dan zonder Borg te moeten sterven, voor eeuwig buiten God en Zijn gemeenschap gesloten.

Het is gebeurd dat zij nachts naar Ds. Barth ging om haar nood te klagen. Midden in de nacht bogen ze samen hun knieën in de pastorie.

Janna was zo verslagen over haar zonden dat ze geen zin meer had om te werken. Ds. Barth ging haar bezoeken. Hij spoorde haar aan om te bidden en te werken.

Janna had een uitgebreide vriendenkring onder Gods volk. Regelmatig ging ze hen bezoeken en bij enkelen bleef ze een tijdje logeren.

Onder haar vrienden en vriendinnen waren Keetje Moens uit Aagtekerke, Keetje de Visser van Leg-Af te Middelburg, Janna van Gilst te Kortgene, Jane Welleman, Rika Murre en Jaantje Maat te Nieuwdorp, Maria Zeevaart te Hoedekenskerke, Grietje Knappe te Middelharnis, Ouderl. J. van Zweeden te Goes, en een groot aantal anderen.

In het begin van het jaar 1953 naderde het levenseinde van Van Zweden. Janna schreef op 11 februari aan ds. Dorresteyn:

" ... Jullie zullen wel gehoord hebben, dat J. van Zweden is gestorven en dat op zo'n hoge leeftijd. Ik ben er nog bij geweest, toen hij ziek lag en hij getuigde losgemaakt te zijn en wenste liever ontbonden te zijn. Ook zei hij dat het Woord getuigt, *dat wij niet gauw zat zijn van rijkdom, maar ook niet zat van eer.*

Dat zei hij omdat hij veel bezoek kreeg. Het scheiden van ouderling Hoekman was aangrijpend voor hem, omdat dit zijn boezemvriend was, aldus zijn dochter. Vandaag, 11 februari, is hij begraven en men kon zien dat Van Zweden een geëerd persoon is geweest, daar er velen de baar volgden. Er is in Goes en verdere omstreken een steunpilaar weg en er mochten nog eens anderen voor in de plaats komen. ..."

Werd Janna op een gezelschap gevraagd, dan was er altijd stof om te praten. Want ze had een gepaste vrijmoedigheid. 'Ik ben vanavond gekomen om eens te luisteren', zei ze. Ze begon te praten en de koffie was allang koud toen ze die uitdronk.

Dikwijls begon ze met te zeggen: 'Het is nu al ... jaar dat m'n voeten op dat smalle pad gezet werden', enz. Ze sprak uit de overtuiging, uit de verlossingsweg in Christus en uit haar werkzaamheden naar de Persoon. Ze kende een uitgezet leven in geestelijke armoede. Daarbij kreeg ze licht in het vele nabijkomende werk van Gods Geest, wat tekort is voor de eeuwigheid. Oprecht en eerlijk vertelde ze de waarheid, zonder aanzien des persoons. Dat werd haar niet altijd in dank afgenomen. Toch bedoelde ze het eeuwig welzijn van haar medemens.

Eens vertelde ze haar werkzaamheden omtrent het Recht Gods. Door een diepe overtuigingsweg was ze geleid tot de aanvankelijke kennis van Christus. Toch gevoelde ze steeds een gemis. Met de wetenschap dat de Vader in Christus verzoend is, bleef zij onvoldaan. Ze verlangde en begeerde maar een bevindelijke ervaring, naar de doorbraak van het geloofsleven, naar geloofszekerheid. Het gebeurde eens dat deze woorden in haar ziel kwamen: *zet u hier gij zulk een.* Ruth 4: 1. Deze woorden sprak Boas tot de andere lossen. In deze bevindelijke gang kreeg zij weer met het recht Gods te doen. In haar beleving zette het gericht zich. Maar ze zei zoveel beteknend: *De Rechter was er niet om uitspraak te doen.* Toen kwam ze in de geestelijke wachtkamer terecht. In deze ligging bleef ze haar hele leven werkzaam.

Janna onderhield veel vriendschap met Ds. en Mevr. Dorresteyn te Opheusden. Deze band begon al onder een preek van Ds. Dorresteyn toen hij nog student was, in de oorlogstijd. Regelmatig logeerde ze geruime tijd in de Pastorie. Naderhand werd ze

ook bevriend met Ds. M. Van Beek uit Opheusden.

Bijzonderheden uit haar leven en gebedsverhoringen zouden verteld kunnen worden, maar dit vereist een schriftelijk verslag van haar eigen hand.

Janna is nog een paar jaar weduwe geweest. Ze stierf 28 januari 1981. De begrafenis vond plaats op zaterdag 31 januari vanuit de Kerk van de Gereformeerde Gemeente te Borssele. Vandaar werd een rouwdienst gehouden door ds. W. Hage, samen met ds. Van Beek. Gezongen werd Psalm 89:1:

*Van des Heeren goedheid zal ik zingen altijd,
Zijn waarheid zal ik roemen met harte verblijd;
Want t' is openbaar dat Zijn genade zal blijven,
Tot in der eeuwigheid, also men ziet beklijven
Den hemel, dien Hij heeft gemaakt om te bewijzen
De zekerheid Zijner waarheid niet om vol prijzen*

Ds. W. Hage sprak op de begraafplaats.

(Zie 12 vrouwen met God verzoend, deel 9, samengesteld door W. Westerbeke)

De jeugd had een bijzondere plaats in het hart en het gebed van ds. Barth. Mogelijk kwam dat omdat hij en zijn vrouw kinderloos waren. Hij ging veel met de jongeren om. Andersom waren ook de kinderen der gemeente op hun dominee gesteld.

De catechisatielessen werden ook toen al gegeven aan de hand van het vragenboekje van ds. Abraham Hellenbroek. Als ds. Barth dan een vraag had opgelezen en een catechisant het antwoord had gegeven, kwam doorgaans het persoonlijke, indringende: 'En geloof je dat nu zelf ook?'

In de arme jaren dertig van de twintigste eeuw keken de jongelui ook met belangstelling naar zijn verjaardag uit. Dan kon je, vóór de catechisatie begon, de dominee zien oversteken vanuit de pastorie naar de kerk. Hij had dan een doos Kwatta chocoladerepen voor de meisjes en een kistje sigaren voor de grotere jongens onder de arm.

Ook de minder draagkrachtige leden van de gemeente konden rekenen op zijn mededogen. Uit de notulen van 27 juni 1931 blijkt hoe hij hiermee begaan was. 'Daarna wordt door de voorzitter (ds. Barth) de vraag gedaan hoe en op welke wijze de armen der gemeente bedeed worden. Hij meent dat de tegenwoordige regel niet in orde is en zag dat liever anders geschieden. Een besluit wordt genomen om de armen het geld dat zij wekelijks ontvangen zelf niet meer te laten afhaken bij Vermerris, maar dat de diakens dat zullen bezorgen. De verdere regeling wordt aan de diakens overgelaten.'

Of het de persoonlijke invloed van ds. Barth is geweest valt niet meer te achterhalen, maar op 2 juli 1932 werd besloten aan een man die zei geen kleren te hebben voor de kerk een pak te geven. Mogelijk was hier echter meer aan de hand, want een klein jaar later, in de notulen van 12 mei 1933, is te lezen: 'De man die een pak kreeg komt nog steeds niet ter kerke'.

Op 3 februari 1934 kwam de situatie van de armen in de gemeente opnieuw aan de orde. 'De kerkeraad besluit wanneer door armlastigen der gemeente doktersrekeningen worden ingediend bij de diaconie deze voor de helft te betalen en de andere helft voor het Burgerlijk Armbestuur te laten zulks in overleg met het dagelijks bestuur der gemeente.'

De predikant beijverde zich ook voor het oprichten van een kerkbibliotheek. De eerste boeken waren uit zijn eigen collectie afkomstig. Voor dit doel gaf hij ze graag weg. Helaas zijn deze boeken niet meer aanwezig, zodat niet bekend is welke boeken dit waren. Toen in 1931 vanuit de jongelingsvereniging de vraag kwam om een boekenkast te mogen plaatsen in de consistorie, werd de gevraagde toestemming dan ook graag gegeven.

Tijdens het preken kon ds. Barth heel vurig zijn, herinnert één van de oudere leden zich. Soms sloeg hij met zijn vuist hard op de preekstoel, om het andere moment glimlachend zijn preek te vervolgen.

11. Reizen en trekken in zwakke gezondheid

Ds. Barth was vaak op reis. Dan ging hij het land door om in de vacante gemeenten voor te gaan. Hij reisde dan van de ene gemeente naar de andere en zorgde ervoor weer vóór de zondag terug te zijn in Borssele. In enkele brieven van hem en zijn vrouw die bewaard zijn gebleven, komt dit ook naar voren.

Zo schrijft mw. Barth op 14 maart 1933 aan een nichtje: 'Oom zit aan de overkant van de Schelde, tot woensdagavond. Het is deze maand nog altijd druk.' En een tijdje later: 'Oom is vanmiddag kwart voor één vertrokken naar Bodegraven. Vandaar zou hij naar Scheveningen gaan, morgen zo de Heere wil, en donderdag naar Westzaan. Veertien dagen geleden is oom naar Flakkee geweest van dinsdag tot vrijdagmorgen. Ik ben toen meegereisd naar Rotterdam. (...) Vrijdagmorgen haalde ik oom met een taxi van de tram van Flakkee, en we reden naar de Beurs en waren toen met de middag met de gewone bus weer in Borssele. (...) Er zijn dit jaar geen studenten aangenomen, dus oom behoeft nu ook niet naar de Theologische School. Wie weet of wij dan niet dichterbij hadden komen wonen. Maar nu weet ik het niet. Er zijn nog maar weinig zulke rustige gemeenten als Borssele, en een mens weet niet wat hij begeren moet.'

Op zondag 10 april 1933 zal ds. Barth wel in zijn eigen gemeente voorgegaan zijn, want daags daaropvolgend heeft hij een rede gehouden ter gelegenheid van de vierhonderdste geboortedag van Prins Willem van Oranje Nassau.

Een zwakke gezondheid

In de periode dat ds. Barth in Borssele stond, was hij enige tijd onder behandeling van een specialist in Rotterdam. Daar moest hij maandelijks terugkomen. Een tijdlang preekte hij alleen 's morgens en 's middags. Ook is het wel voorgekomen dat hij een tijdje niet kon voorgaan. In De Saambinder van 28 februari 1935 werd het volgende bericht opgenomen: 'Het zal de gemeenten tot blijdschap zijn, te vernemen dat ds. Barth zo goed als hersteld is mogen wederkeren tot zijn gemeente te Borssele. Twee weken hadden wij (te weten ds. Kersten) het voorrecht hem bij ons te hebben en het was van dag tot dag te zien dat hij opsterkte. Maar hij kon het van blijdschap schier niet geloven, toen de dokter hem meedeelde, dat hij naar huis en weer preken mocht. De Heere doet wonderen, Hij alleen. De Heere sterke onze geliefde broeder verder en stelle hem nog vele jaren dienstbaar in Zijn kerk. (...) Ds. Barth verzoekt ons te willen melden, dat predikbeurten in andere gemeenten voorlopig door hem nog niet kunnen worden vervuld.'

In dit verband vermelden de notulen van 25 maart 1935: 'De voorzitter merkt op dat het Gods goedheid nog is dat wij nog mogen te zamen komen als kerkeraad dezer gemeente en in het bijzonder zijn persoon, dat hij weer in staat gesteld wordt om het Woord Gods weer te mogen verkondigen en in de gemeente des Zondags 2 maal te kunnen voorgaan'.

Op 25 juli 1935 waren ds. Barth en zijn vrouw veertig jaar getrouwd. Uit één van de brieven wordt duidelijk dat dit feit bij vrijwel niemand bekend was. 'Nu, 't is bij ons heel kalm verlopen, hoor! Blij dat de Heere ons het voorrecht heeft geschonken zo lang voor elkaar gespaard te zijn. En ons vele zegeningen van het goede heeft geschonken, zo in natuur als in genade beide. Er is niemand die er hier iets van wist en wij hebben er geen ruchtbaarheid aan gegeven. Ds. Kersten was druk in de Kamer. En ds. Verhagen van Middelburg kwam feliciteren, die meende dat er een huis vol met mensen zou zijn. (...) Oom was juist weg gereden, die had 's avonds nog dienst. Ds. Verhagen zei: "Ben ik abuis?" Ik zei: "Nee, u hebt het wèl". Dus wij dronken gezamenlijk een kopje thee en schonken een glaasje wijn, en hij zei: "Nu, dan ben ik voor de hele Gereformeerde Gemeenten geweest!" Hij is een grappenmaker. En ik bedankte hem hartelijk voor de belangstelling. Hij had zijn vrouw niet durven meebrengen, daar zij meende dat er toch genoeg visite zou zijn."⁴

Dinsdag 27 augustus 1935 was voor de leden van de Borsselse Gereformeerde Gemeente een gedenkwaardige dag. Hun geliefde herder en leraar nam afscheid, omdat hij het beroep dat de gemeente van Dordrecht op hem had uitgebracht, aangenomen had. Tijdens de kerkenraadsvergadering van 3 juli 1935 had hij dit besluit meegedeeld. De scribe beschreef dit als volgt: 'Een droeve stemming is in de vergadering waar te nemen als de voorzitter de mededeeling doet dat hij het beroep naar de gemeente van Dordrecht heeft aangenomen en eerlang onze gemeente zal verlaten. Mocht de Heere ons doen berusten in Zijn heiligen wil alsmede ook onze Leraar die naar Dordrecht wenst op te trekken.'

Op 24 augustus 1935 woonde ds. Barth voor de laatste maal een kerkenraadsvergadering in Borssele bij. Tijdens deze vergadering werden nog wat financiële zaken afgehandeld. De scheidende predikant deed het voorstel om de koperen roeden en een tweetal lampen in de pastorie aan de gemeente over te doen, 'met als oogmerk om dan alle belasting voor dit jaar te betalen voor hem en dat hij dan DV met dankdag voor ons optreedt en een Zondag daarvoor of na en voor deze diensten niet betaald wil worden maar de collecte afstaat aan de kerkeraad. De kerkeraad gaat met dit voorstel akkoord.'

Ook worden er nog enkele persoonlijke woorden gesproken: 'Aan het eind van deze vergadering gekomen zijnde, en [omdat] dit de laatste vergadering is die onze Leraar bijwoont, dankt de voorzitter voor al de liefde en genegenheid die hij in deze 5 1/2 jaar heeft mogen ondervinden, inzonderheid op de gezelligheid en saamhorigheid op deze vergaderingen waar twist en kraakeel werd geweerd.

Namens de kerkeraad spreekt ouderling J. Walhout nog een hartelijk woord onze scheidenden Leeraar toe.' Overigens werd ouderling Walhout tijdens deze vergadering bij acclamatie gekozen als voorzitter van de kerkenraad.

Niet alleen de leden van de plaatselijke gemeente waren bij de afscheidsdienst aanwezig, maar ook vele afgevaardigden uit de rodere Zeeuwse gemeenten, zo is te lezen in De Saambinder van 12 september 1935. Ook de burgemeester, de wethouders en de secretaris van de (burgerlijke) gemeente Borssele woonden de dienst bij. 'Ds. Barth gedacht in zijn voorafsprak, dat hij 51 jaar de gemeente van Borssele en in de classis Goes heeft mogen dienen, en lief en leed met haar delen. Zijn arbeid is door ziekte onderbroken geweest, waarvan hij niet anders denken kon, dan dat zij ten dode zou

⁴ Mastenbroek, Leven en werk van ds. J. D. Barth, p. 59-70.

zijn. Maar door des Heeren goedertierenheid is hij weder opgericht en thans zelfs geroepen om de roepstem van Dordrecht op te volgen. Het scheiden valt zwaar. Echter wenst de leraar geen aandoeningen op te wekken, maar ook in dit woord van afscheid het Evangelie te prediken van Hem, Die Zijn gemeente verkregen heeft door Zijn bloed.'

De tekst waarover de predikant in deze afscheidsdienst preekte, was 1 Thessalonicensen 3:12 en 13: 'En de Heere vermeerderde u en make u overvloedig in de liefde jegens elkander en jegens allen, gelijk wij ook zijn jegens u, opdat Hij uwe harten versterke om onberispelijk te zijn in heiligmaking voor onzen God en Vader in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus met al Zijne heiligen'.

Achtereenvolgens ging hij in op een bede om vermeerdering der liefde, een bede om versterking der harten in genade en een bede om toenemen in onberispelijke heiligmaking. Aan het einde van de preek liet ds. Barth als een opwekking tot de gemeente het 83e vers van Psalm 119 zingen, waar het klinkt:

*'Zij zullen, Heer, vreed' hebben en stilheid,
die van harte Uw geboden beminnen
en niet struikelen in de tegenheid'.*

Het ogenblik van afscheid was èn voor de gemeente èn voor de dominee ernstig en ontroerend. Wel mocht ds. Barth de gemeente erop wijzen dat de Heere nooit van Zijn volk zal scheiden en dat Hij Zijn genade nooit zal verloochenen. 'Hij is de Rotssteen, Wiens werk volkomen is. Zijn wegen gaan boven ons begrip en voor ons dikwijls door het onmogelijke, opdat hij de eer krijgen zal.

We leiden hieruit af, dat de pastorie van ds. Kersten aan de Boezemsingel - kort voor de verhuizing naar de Westersingel - gastvrij openstond voor zijn zieke medebroeder. Het herstel verliep voorspoedig, zodat ds. Barth naast zijn gewone ambtelijke arbeid ook nog extra activiteiten aan de dag kon leggen. Zo hield hij op donderdag 20 juni 1935 in de Theologische School - inmiddels gevestigd aan Westersingel 64 - voor de predikanten een inleiding over *De besluiten Gods*. Ds. Kersten schreef in een mededeling in De Saambinder van 13 juni over deze lezing: 'Wij hopen dat niet één der predikanten zal ontbreken en in het bijzonder dat de Heere in ons midden zij.'

In het volgende nummer van De Saambinder was het beroep uit Dordrecht vermeld.

Daar had men de predikant van Borssele met ds. J. Fraanje uit Barneveld op tweetal gezet. Ds. Barth werd gekozen en kreeg vrijmoedigheid om dit beroep aan te nemen.

12. Verslag van het afscheid ds. Barth te Borssele en intrede te Dordrecht

Saambinder 12 september 1935

Afscheid — Bevestiging — Intrede.

Wij moeten wel zeer kort zijn in ons verslag van het vertrek van Ds. Barth te Borssele en zijn komst te Dordrecht, nu wij van die zo betekenisvolle diensten wij iets moeten zeggen.

Dinsdag 27 Augustus j.l. nam Ds. Barth afscheid van de gemeente Borssele. Tal van Zeeuwse gemeenten hadden afgevaardigden gezonden; ook waren B. en W. en de secretaris van Borssele aanwezig.

Ds. Barth gedacht in zijn voorafsprak, dat hij 5 1/2 jaar de gemeente van Borssele en in de classe Goes heeft mogen dienen, en lief en leed met haar delen. Zijn arbeid is door krankte onderbroken geweest, waarvan hij niet anders denken kon, dan dat zij ten dode zijn zou. Maar door des Heeren goedertierenheid is hij weder opgericht en thans zelfs geroepen om de roepstem van Dordrecht op te volgen. Het scheiden valt zwaar. Echter wenst de leraar geen aandoeningen op te wekken maar ook in dit woord van afscheid het Evangelie te prediken van Hem, Die Zijn gemeente verkregen heeft door Zijn bloed.

Tot tekst koos Ds. Barth 1 Thess. 3 : 12, 13: En de Heere vermeerderde u, en make u overvloedig in de liefde jegens elkander en jegens allen, gelijk wij ook zijn jegens u, opdat Hij uwe harten versterke om onberispelijk te zijn in heiligmaking voor onzen God en Vader in de toekomst van onzen Heere Jezus Christiis met al Zijne heiligen".

Dit ootmoedig gebed des Apostels voor het welzijn der gemeente van Thessalonica houdt in:

- I. een bede om vermeerdering der liefde;
- II. een bede om versterking der harten in genade;
- III. een bede om toenemen in onberispelijke heiligmaking.

Niet vergeefs had Paulus te Thessalonica gearbeid. Velen waren uit de duisternis getrokken tot Gods wonderbaar licht. De strijd bleef echter niet uit. Paulus moest de stad verlaten. Hij was echter de gemeente niet vergeten. God had onverbreekelijke banden gelegd, en des Apostels verzuchting gaat op tot welzijn der gelovigen in Thessalonica. Gods liefde is in hun harten uitgestort en Paulus begeert de vermeerdering der liefde. Van nature zondaren uit de Heidenen, had de Heere hen gemaakt toonbeelden Zijner liefde. Hij had hen afgesneden uit den eersten Adam en door het geloof in den tweeden Adam, n.l. Christus, ingeplant. Dat geloof heeft God gewrocht in de wedergeboorte, door middel van de prediking des Woords. Het is door de liefde werkende en draagt wezenlijke vruchten. Zoo was de gemeente van Thessalonica bevoorrecht met de prediking van Gods Woord, waardoor in de harten een buigen gewrocht was als doodschuldigen onder God, en een roepen om genade, ja een vereniging met Christus en als vrucht de verdraagzaamheid der hope en de arbeid der liefde. Wat baat een praten over het geloof, als de vrucht gemist wordt? De Apostel begeert de vermeerdering der liefde, die niet afgunstig is en elkander geen kwaad doet.

In het bewustzijn van eigen onvermogen heeft de scheidende leraar vrijmoedigheid voor de gemeente te betuigen, dat hij met blijdschap onder haar heeft mogen arbeiden. Twist en krakeel bleef geweerd en de Heere liet de prediking niet gans vruchteloos. Hij begeert voor de gemeente dat de Heere de liefde vermeerderde en het twistvuur

nimmer ontvlamme en zijn ziel over haar bedroefd worde. De Heere verheerlijke Zijne genade overvloedig in haar.

II. Hij ook versterke de harten in genade.

Het is niet alleen nodig, dat God het goede werk begint, maar Hij moet het ook voortzetten en versterken. De strijd is zwaar. Dikwerf wordt het Gods volk betwist, dat God het goede werk begonnen heeft; daarbij is de strijd tegen de zonde en voegen zich de schrikkelijke aanvechtingen des satans. O, hoe zeer behoeft dat volk de versterking in genade. Dat Christus meer en meer een gestalte in hen verkrijge en door Zijn kracht de oude mens meer en meer afsterve en Hij meer en meer gekend worde in de kracht van Zijn dood en wederopstanding. Die versterking in genade zal het oordeel verlichten tot klaarder onderscheiding en het harte bewegen tot meerder overgave en onderwerping, en alles doen schade en drek achten om de uitnemendheid der kennisse Christi. Hij zal Zijn gemeente bewaren en nimmer doen verstoren ten verderve. De liefde des Vaders; het gestorte bloed des Zoons; de bediening des Heiligen Geestes staan daarvoor in. Christus heeft het beloofd: "Ik zal u geen wezen laten". Het moge tot sterkte dienen van de gemeente Borssele en van de gemeenten in Zeeland in het gemeen, waar slechts twee leeraren overblijven. In het hart van den vertrekkende leraar leeft de begeerte dat de grote Hogepriester Zich meer en meer moge verheerlijken. Het oprechte volk van God worde rijkelijk begiftigd met Zijn bediening der genade. Hij versterke hun harten, die met één bloed zijn gekocht en door één Geest geleid. Hij zal de bedroefden om der bijeenkomsten wil vergaderen. In alle zwakheid zegt Ds. Barth de gemeente te hebben gediend, zoekende nochtans haar heil en hare versterking in genade, in Hem, Die gegeven is tot wijsheid, rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing. Het zou den leraar zeer tot blijdschap strekken zoo hij van de vermeerdering der genade horen mocht,

III. dat zij toeneme in onberispelijke heiligmaking.

De heiligmaking is het sieraad van Gods Kerk. Zij is haar innerlijke verheerlijking en draagt uiterlijk vrucht. Zij is van den Vader verkoren, opdat zij heilig en onberispelijk zoude zijn. Christus heeft Zijn bloed daartoe gebracht en de Heilige Geest heiligt hen, opdat zij Gode heiligen in hun harten en de deugden verkondigen Desgenen, Die hen geroepen heeft uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Daardoor zullen zij geen aanstoot geven dengenen, die buiten zijn. De Apostel wenst deze vrucht zijner bediening, dat zij als een planting des Heeren, onberispelijk zijn voor God den Vader. Niet alleen voor mensen, maar voor God, geheiligd in en door Christus. Zo zal des Konings dochter, die geheel verheerlijkt is inwendig, met lijdzaamheid de loopbaan lopen en in betracht van wat goed is en recht voor God, in de toekomst van Christus niet beschaamd worden. Dit begeert Ds. Barth voor de gemeente; voor de opzieners en voor de gemeente zelve.

Na het zingen van Psalm 119 : 83, spreekt de scheidende leraar de gemeente meer bijzonder toe.

Het ogenblik van scheiden is èn voor de gemeente èn voor hem ernstig. De Heere zal van Zijn volk nooit scheiden en Zijn genade nooit verloochenen. Hij is de Rotssteen, Wiens werk volkomen is. Zijn wegen gaan boven ons begrip en voor ons dikwijls door het onmogelijke, opdat Hij de eer krijgen zal. Hij moge blijven met al de gemeenten en de beide leeraren. Ds. Hofman en Ds. Verhagen, sterken tot hun overvloedige arbeid. Zijn weg is in het heiligdom en Zijn voetstappen worden niet gekend. Nooit echter is Zijn volk beschaamd uitgekomen. De Heere sterke de gemeenten en ontferme Zich over haar, gelijk weleer.

Met Ds. Hofman, die verhinderd werd tegenwoordig te zijn, heeft Ds. Barth 5 1/2 jaar in grote eensgezindheid mogen samenwerken. Hij bidt zijn ambtsbroeder sterkte toe in diens zwaren arbeid.

Ds. Verhagen met wien hij in Synoden en Zendingsoommissie mocht saamwerken en wiens beproevingen in krankheden der zijnen hij gedenkt, wenst hij des Heeren genade en sterkte.

Ook Ds. Kersten met wien hij zich meer dan 30 jaren door onverbreekelijke banden van liefde één gevoelt, wordt hartelijk toegesproken. Daarna wendt zich Ds. Barth tot de afgevaardigden der vele Zeeuwse gemeenten en tot die van Dordrecht; alsook tot Burgemeester en Wethouders en den Secretaris van Borssele; voorts tot de politie. In het bijzonder spreekt hij den kerkeraad van Borssele toe; den koster, waarbij hij den kortelings overleden koster en diens kinderen gedenkt; ook spreekt hij waarderende woorden tot het bestuur en personeel der school. Zijne catechisanten vermaant hij en wekt hij op tot naartig onderzoek der Schriften. Zijn laatste woord is tot de gemeente van Borssele. Met welk een vrijmoedigheid mag de scheidende leraar haar toespreken. Hij heeft haar niet om vuil gewin gediend, noch zoekende zijn eigen eer. Wederkerig heeft zij hem hare liefde niet onthouden. Zij wordt den Heere bevolen en den rijkdom Zijner genade.

Na het beëindigen dezer toespraken richt zich de Burgemeester namens het College van B. en W. tot Ds. Barth en geeft getuigenis er van dat ook buiten de kerkelijke gemeente deze leraar gewaardeerd werd. (God geeft genade en ere!)

Voorts bidt het Hoofd der school Ds. Barth toe, dat de Heere hem nog lang in Dordt ten zegen stelle.

Ouderling Walhout spreekt woorden van afscheid namens de kerkeraad.

Ds. Verhagen leest een hartelijk afscheidswoord van Ds. Hofman voor en bidt den scheidende leraar bij diens vertrek uit Zeeland des Heeren gunste rijkelijk toe. Tenslotte spreekt Ds. Kersten nog enkele woorden.

Ds. Barth dankt de sprekers. Besloten wordt met het zingen van Psalm 122 : 3.

De Heere gedenke de gemeente van Borssele en de Zeeuwse kerken saam. Hij stote arbeiders uit in dezen groten wijngaard.

Bevestiging.

Dinsdag 3 September had de bevestiging te Dordrecht plaats. Weer waren vele Zeeuwen opgekomen; ook Ds. Hofman, Ds. Lamain, Ds. Ligtenberg en Ds. van Dijke, benevens de studenten woonden de bevestiging bij. Op verzoek van Ds. Barth trad, met goedvinden van den consulent, als bevestiger op Ds. Kersten.

Deze wees op het grote voorrecht, dat Dordrecht ten deel gevallen was en op het werk door Ds. Barth te verrichten; welk werk? Het werk van Johannes den Dooper, van den Heraut des Konings; van Paulus; van den Bouwmeester. Want Gods knechten moeten bouwen. Paulus spreekt van het werk van Gods knechten als een bouwwerk dat door vuur beproefd worden zal in 1 Cor. 3 : 11-13 en de Apostel wijst in dat woord:

- I. op het fundament, dat gelegd is;
- II. op de bouwstoffen, die gebruikt worden;
- III. op de vuurproef, waaraan het werk onderworpen wordt.

I. Het fundament is 'van God gelegd. Het is gelegd in Christus van de stilte der eeuwigheid; in de volheid des tijds; in de offerande van Hem, Die de steen is van de bouwlieden verworpen maar van God uitverkoren en dierbaar. Dat fundament is van

God gelegd in het paradijs-evangelie en door den dienst der profeten en Apostelen. Het werd door Paulus' dienst gelegd in Corinthe. Het is ook in Nederland gelegd, toen de Heere het licht der Reformatie over deze gewesten deed opgaan. Het is in Dordrecht gelegd, in het bijzonder in de dagen der grote Synode (1619) en de Heere heeft Ds. Barth geroepen het te leggen onder u.

Dat fundament is Christus. Het is een vast fundament, want Christus is de Steenrots en de poorten der hel zullen Zijn gemeente niet overweldigen; het is een sterk fundament, want Christus is meer dan Simson en Hij heeft den strijd alleen gestreden en overwonnen; het is een onbewegelijk fundament, want Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid; het is een enig fundament, want niemand kan een ander fundament leggen.

Wie in de prediking een ander fundament poogt te leggen is niet vrij van het bloed zijner hoorders; en elk die op een ander fundament zich verlaten wil, zal in de eeuwigheid bedrogen uitkomen. Wij moeten Christus door het geloof deelachtig worden of het zal eens zijn: Gewogen en te licht bevonden.

Een ieder zie nu toe, dat hij op dat fundament houdt.

II. Paulus spreekt in de tweede plaats van de bouwstoffen.

Deze zijn tweërlei; ze zijn goud, zilver en kostelijke stenen of hout, hooi en stoppelen. Zoo menigeeen bouwt de laatste. Paulus voerde tegen hen den strijd. En met grooten ijver hebben velen steeds gebouwd, wat de beproeving niet kon doorstaan. Een zeer welsprekend man in de 4e eeuw verwierf den naam van Gulden Mond; met een gulden mond predikte hij, dat wij voor het onze moeten zorgen en God het overige doen zou. En met gulden mond hebben Pelagianen, Socinianen, Remonstranten, Rooms en duizenden Protestanten en Gereformeerden hout, hooi en stoppelen gebouwd. Hij alleen zal goud, zilver en kostelijke stenen bouwen, die Christus predikt en Hem alleen. Dat is een Evangelie niet naar den mens, maar wel tot zaligheid. Het legt ons in den dood, doch opent Christus als de Levensbron; het snijdt alles van den mens af, maar ontsluit de volle ruimte tot zaligheid in het bloed des Lams.

III. Zulke bouwstof kan, en daarvan handelt de bevestiger nu, de vuurproef doorstaan. God is een verterend vuur en eeuwige Gloed bij Wien de zondaar niet wonen kan. Hij dekte Israël met den vuurkolom. De hellingen van Sinaï waren bedekt met vuur, toen Hij aan Zijn volk verscheen. Door vuur antwoordde Hij Elia op Karmel. Onder het teken van vuur kwam de Heilige Geest neder op den Pinksterdag. Het vuur des Geestes brandt de zonde uit in de harten Zijns volks. Met vuur zal eenmaal Christus komen om te oordelen de levenden en de doden. Die dag komt. O, die dag! Verbranden zal wat buiten Hem is; verbranden het werk van die predikers, die hout, hooi en stoppelen bouwden. Alleen het goud en zilver en de kostelijke stenen van Christus' bediening zal bestaan.

In het bewustzijn dat het de lust van Ds. Barth is goud, zilver en kostelijke stenen te bouwen, gelijk hij door genade nu bijna 25 jaren mocht doen, geeft de bevestiger den beroepen leraar zijn gemeente over, nadat hij met een ernstig toepassend woord haar er op gewezen heeft dat de dienst des Evangelies zal zijn een reuk des doods ten dode, zoowel als een reuk des levens ten leven.

Plechting klonk het antwoord des leeraars op de vragen van het formulier: Ja ik, van ganser harte". Na de toespraak zong de gemeente staande Psalm 134 : 3.

De intrede.

Woensdagavond deed Ds. Barth zijn intrede, in het gebouw Calvijn der Ned. Herv.

Evangelisatie, waarin ook de bevestiging had plaats gevonden, daar het eigen kerkgebouw te klein was. Zelfs dit ruime gebouw kon de opgekomenen niet bevatten. Weder woonden onderscheidene predikanten (Ds. A. v. Dijke, Ds. v. Neerbos, Ds. Kersten) en de studenten, benevens tal van afgevaardigden de plechtigheid bij. Ook was de Burgemeester van Dordrecht tegenwoordig.

Ds. Barth sprak van de wondervolle leiding des Heeren in zijn komen naar Dordrecht. 25 maal had hij te Borssele van verschillende gemeenten een roeping ontvangen; de laatste roepstem van Dordt had hij moeten opvolgen. Met weemoed denkt hij aan de Zeeuwse kerken, waar thans slechts twee leeraren zijn achtergebleven. De tegenwoordige plaats is Ds. Barth niet vreemd. In de omgeving van Dordt werd hij geboren. Hier legde de Heere aan hem de hand van genade; hier ook mocht hij veel omgang hebben met Gods volk en op hun gezelschappen verkeren. Thans geroepen het Woord des Heeren alhier te bedienen, wenst hij niet anders te weten dan Jezus Christus en Dien gekruist. Tot tekst kiest Ds. Barth voor deze eerste prediking 1 Cor. 1 : 23, 24, welk woord handelt van:

"Des Dienaars enige prediking Christus en Dien gekruist".

De leraar wijst er achtereenvolgens op:

- I. Hoe de inhoud dier prediking wordt omschreven;
- II. Hoe de wijze der prediking wordt geleerd;
- III. Hoe de vrucht der prediking wordt getekend.

I. Sinds Paulus op den weg naar Damascus door God begrepen in Christus ingelijfd is, is Christus geweest de enige en volkomen inhoud zijner prediking. Tegen valse leeraars, die in de gemeente te Corinthe zich ingedrongen hadden, en de prediking des kruises dwaasheid achtten, willende die vermengen met de wijsheid der wereld, handhaaft Paulus Christus als het enig Fundament van zaligheid. Zijn verzoening geldt alleen tot behoudenis van verloren zondaren; en door het geloof leert Gods volk Hem in Zijne volheid kennen. Kent gij Zijne schoonheid? Duizenden kennen slechts Zijn Naam, maar Hij werd hun nimmer noodzakelijk. Wij moeten Hem worden ingeplant door het zalig geloof. Daartoe is noodzakelijk, dat wij sterven aan ons zelf, en afgesneden worden uit Adam. Onze schuld moet betaald. God kan van Zijn recht geen afstand doen. En wij hebben geen kwadrantpenning. Christus alleen heeft volkomen voldaan, en Hij moet de Onze worden. Hij is de inhoud der prediking. Hij alleen.

II. En op welke wijze wordt Hij gepredikt? Niet met woorden die de menselijke wijsheid leert. Niet in beweeglijke woorden, die het kruis van Christus verijdelen. De Apostel predikte, en al Gods knechten hebben hem ten voorbeeld, op eenvoudige wijze Hem als de Oorzaak der zaligheid. Dood en leven, zegen en vloek moet verkondigd. Het volle Evangelie gebracht, dat niet alleen van de verwerving der zaligheid door Christus spreekt, maar ook van de toepassing in de harten der uitverkorenen. Wie is tot deze dingen bekwaam, zo moet elk leraar wel uitroepen, en Ds. Barth beveelt zich het volk van God in den gebede, gevoelende zijn onvermogen in den zware dienst van het volle, rijke Evangelie. Zijn innerlijke begeerte is, dat Christus moge verheerlijkt worden. Bijna 25 jaren staat hij in de bediening en zijne vrijmoedigheid is deze, dat (de gemeenten zijn getuigen) hij mocht jagen naar de verheffing van Christus als den enige grond van zaligheid.

III. De vrucht der prediking ligt in de verheerlijking van Gods genade in verloren zondaren. Wel is die prediking den eigengerechte Jood een ergernis en den wereldwijsheid zoekende Griek een dwaasheid, maar in Gods uitverkorenen zal het

Evangelie vrucht dragen ter zaligheid. In hen wordt Christus verheerlijkt. Zij worden ontledigd van zichzelf om in Hem alleen hun vervulling te verkrijgen. In Hem worden zij behouden.

In een toepasselijk woord vermaant de nieuwe leraar alle gronden te verzaken buiten Christus.

Hierna wendt Ds. Barth zich tot zijn bevestiger, en tot de andere leeraren en studenten. Ds. V. Dijke zegt hij bijzonder dank voor de maandelijks bediening der gemeente gedurende den tijd, dat zij herderloos was. Ds. Barth spreekt de afgevaardigden der classis toe en die van de gemeente van Borssele. Hij dankt den Burgemeester van Dordrecht voor diens tegenwoordigheid; hij begroet den kerkeraad van Dordt, en richt enkele woorden tot den organist, koster en catechisanten. Ook dankt hij het bestuur van „Calvijn" voor het welwillend afstaan van het kerkgebouw.

Ouderling Vos van Dordrecht verwelkomt de nieuwe leraar in de gemeente; Ds. Van Dijke doet zulks in de classe; Ds. Kersten voor de Theol. School, waaraan Ds. Barth zal les geven.

Op verzoek van den kerkeraad van Dordt wordt gezongen Psalm 132 : 9.

Ds. Barth zegt allen nogmaals dank. Tenslotte wordt gezongen Psalm 72 : 11.

Moge de Heere Zijn Naam door de bediening van Ds. Barth grotelijks verheerlijken en hem nog vele jaren voor de gemeente en voor de school ten zegen stellen.

13. Predikant in Dordrecht

In een brief van 15 augustus 1935 schrijft mevrouw Barth over de aanstaande verhuizing. Ds. Barth had het beroep naar Dordrecht moeten aannemen. 'Nu, ik ben blij dat wij naar Dordrecht gaan. Voor mij geen onbekende stad. Er is alle dag tot de avond toe visite. Elk wil zo een laatste tijd ons nog eens komen bezoeken, en te kennen geven hun spijt van ons vertrekken. Wij zijn druk aan 't inpakken en de volgende week zo de Heere wil en wij leven, zou er vast een kleine verhuishwagen vooraf komen om kachels en zeilen. Wat vast gezet en gelegen kan worden voor wijzelf komen. Er is geschilderd en behangen en verder wordt het huis vooruit geheel schoongemaakt. Maar ik zal erg blij zijn als ons boeltje staat in het Oranjepark nr. 28, dat is dus ons juiste adres. Oom heeft er altijd graag heen gewild. Wij krijgen een heel lief huis. En oom krijgt een geheel nieuwe gemeente, waar nog nooit een predikant geweest is. Oom hoopt ook wel een grondslag te leggen, en bouwt niet op een anders fundament. Er is ook maar één Fundament en dat is Christus, waar alleen op gebouwd kan worden, waar een mens van nature vreemd van is. En u weet dat dit de lust van oom zijn leven is, Die te mogen verkondigen als de enige Weg, de Waarheid en het Leven. Wordt het jullie geschonken daar deel aan te krijgen, is de hartelijke wens van uw liefhebbende oom en tante. (...) Vrouw Van Rees is aan het kisten afboenen. Zij heeft er vandaag een stuk of tien ingepakt met boeken.'

Op 29 augustus stopte de verhuisauto voor de woning Oranjepark 28 in Dordrecht. De inboedel van het echtpaar Barth en hun inwonende huishoudster weduwe Van Rees werd uitgeladen. Op dinsdag 3 september werd ds. Barth in zijn zevende gemeente bevestigd door ds. Kersten. Dat gebeurde op nadrukkelijk verzoek van ds. Barth en met goedvinden van de consulent, ds. A. van Dijke uit Nieuw-Beijerland. De hartelijke verbondenheid tussen ds. Barth en ds. Kersten kwam ook hierin nadrukkelijk uit. De dienst voor de bevestiging werd, evenals de intrededienst op 4 september, gehouden in het gebouw van de Nederlandse Hervormde Evangelisatie

'Calvijn, Lange Kromhout 107. Bij scriba T. Nieuwland konden kerkenraadsleden uit de classis schriftelijk plaatsen reserveren. De Saambinder van 12 september 1935, waarvan de voorzijde geheel is voorzien van een dikke rouwrand in verband met het overlijden van ds. G. van Reenen, geeft een uitvoerig verslag van drie diensten: de afscheidsdienst van Borssele en de twee Dordtse diensten. Ruim vijf van de twaalf kolommen van het blad zijn gevuld met het weergeven hiervan.

Ds. Kersten bediende het Woord uit 1 Korinthe 3:11-13. Daarbij wees hij op 'het werk van Gods knechten als een bouwwerk dat door vuur beproefd worden zal.' In deze dienst waren ook de predikanten Hofman, Lamain, Ligtenberg en Van Dijke aanwezig.

De dag daarna verbond ds. Barth zich aan zijn nieuwe gemeente. Het kerkgebouw was overvol. Sommigen moesten terug naar huis. Hij sprak aan het begin van zijn intrepreek, in tegenwoordigheid van de predikanten Van Dijke, Van Neerbos en Kersten, alsmede van de burgemeester van Dordrecht, de heer P.L. de Gaay Fortman, over de wondervolle leiding des Heeren in de weg die hem naar Dordrecht leidde. Het beroep uit Dordrecht, van welke gemeente hij verscheidene beroepen had ontvangen, was het 25e dat tijdens het verblijf in Borssele op hem was uitgebracht.

In het verslag van deze dienst in De Saambinder van 12 september 1935 lezen we: 'De laatste roepstem van Dordt had hij moeten opvolgen. Met weemoed denkt hij aan de Zeeuwse kerken, waar thans slechts twee leraren zijn achtergebleven. De tegenwoordige plaats is ds. Barth niet vreemd. In de omgeving van Dordt werd hij geboren. Hier legde de Heere aan hem de hand van genade; hier ook mocht hij veel omgang hebben met Gods volk en op hun gezelschappen verkeren. Thans geroepen het Woord des Heeren alhier te bedienen, wenst hij niet anders te weten dan Jezus Christus en Dien gekruist.'

Ds. Barth was de eerste predikant van de Gereformeerde Gemeente te Dordrecht. Het was nog geen vijf jaar geleden dat deze gemeente werd geïnstitueerd. Een fatsoenlijk kerkgebouw ontbrak. Ooit beschikte de Gereformeerde Gemeente van Dordrecht over een fraaie kerk. Toen in 1921 de Christelijke Gereformeerde Gemeente een nieuw kerkgebouw betrok op de hoek van de Singel en de Dubbeldamseweg, kwam het oude gebouw in de verkoop. Dat stond aan de Museumstraat, vroeger Lindengracht geheten. Het werd eigendom van de Gereformeerde Gemeente. Deze gemeente, die op 1 oktober 1918 werd geïnstitueerd, trad in 1922 uit het verband. Enkele leden bleven het kerkverband trouw. Dat aantal groeide langzaam. Begin 1930 werd ds. W.C. Lamain gevraagd om voor te gaan in een kerkdienst. Die stemde toe. Op 29 januari 1930 preekte hij in gebouw Patrimonium aan de Lange Breestraat.

Hij stond er niet voor stoelen of banken; er was een behoorlijke opkomst. De tijd werd rijp geacht om opnieuw een Gereformeerde Gemeente te stichten. Dat duurde nog tot zondag 9 november 1930. Op die datum bevestigde ds. A. van Dijke van Nieuw-Beijerland de ambtsdragers. De diensten werden gehouden in een houten gebouw aan het Kromhout, een voormalige school. Voor het gebruik van dit gebouw, eigendom van de burgerlijke gemeente, moest het geringe bedrag van vierhonderd gulden per jaar worden neergeteld.

14. Ambtsjubileum 1910 — 16 October 1935

16 October j.l. was het 25 jaar geleden, dat Ds. J. D. Barth te Sliedrecht in het ambt bevestigd werd in de Chr. Geref. Kerk. Nadat de Heere hem te sterk geworden was en een ander leven had leren kennen, was hij te Utrecht onder de prediking van Ds. v. d. Vegt Sr. gebracht en vertoefde hij veel bij dezen godvruchtige leraar aan huis. Het

verkeren bij dezen leraar heeft een stempel op Ds. Barth gezet. Heus, Ds. v. d. Vegt was geen slappe infralapsariër; en Ds. Barth is dat ook nooit geweest.

Geroepen tot den dienst des Woords, kwam hij op de Theol. School der Chr. Geref. Kerk. Ds. v. Lingen en Ds. Wisse waren toen nog docenten.

In de eerste jaren zijner studie mocht ik mijn hooggeachte vriend Ds. Barth in Den Haag ontmoeten, en korte tijd daarna vertoefde hij met zijn vrouw bij mij te Meliskerke. Toen reeds gingen zijn sympathieën naar de Geref. Gemeenten uit. Het heeft echter tot nu acht jaren geleden geduurd, eer hij tot die gemeenten over kwam; en naar zijn eigen verklaring heeft hij den stap niet overhaast gedaan en ik mocht er bijvoegen, zonder aanraden van anderen. Want, hoewel wij nu reeds meer dan 30 jaren geleden over enkele stukken der geloofsleer met elkander corresponderen mochten, nooit hebben wij meer gesproken over het kerkelijk standpunt. Toen Ds. Barth dienaangaande beslist was, eerst toen heb ik het vernomen. Maar de van God gelegde banden waren onverbrekkelijk. Op Staatkundig terrein trok Ds. Barth met ons geheler harte op. Vele malen spraken Ds. Barth en Ds. Zandt en schrijver dezes samen. De Anti Rev. konden niet nalaten ons te smalen als B. Z. K. Wij rekenden het ons echter een eere, met het eenvoudige volk op één lijn te worden gezet.

Sinds acht jaren is Ds. Barth predikant der Geref. Gemeenten. De Heere gaf hem in de gemeenten een ruime plaats. De classis Leiden die hem onderzocht, besloot eenparig tot zijn toelating. Ik vergeet dien dag nooit. Met innerlijke blijdschap heb ik mijn getrouwen vriend mogen verwelkomen.

Weldra mocht ik hem te Vlaardingen bevestigen. Deze plaats verwisselde hij na korten tijd met Borssele, waar hij ruim vijf jaren arbeiden mocht, en van welke gemeente hij 27 Aug. 1.1. afscheid nam om naar Dordrecht te trekken. Deze gemeente viel het voorrecht ten deel dat D. Barth in haar midden zijn 25-jarige bediening gedenken mocht.

Helaas! aanhoudende zwakheden verhinderden hem de leeraren allen te ontvangen. Enkel en alleen hebben het echter niet kunnen nalaten hem te bezoeken. Reeds vroeg in den morgen was Ds. Fraanje bij hem en kwamen Ds. Heikoop en Ds. Lamain; ook Ds. v. Dijke.

Des avonds hield Ds. Barth voor een overvol kerkgebouw een gedachtenis-rede. Daar deze in druk verschijnt, zal ik er alleen van melden, dat de tekst dezer predicatie was: and. 26 : 22: *"Dan hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag"* enz.

Ouderl. Vos sprak den jubilerende leraar namens den kerkeraad toe, terwijl ook schrijver dezes uit naam van al de leraars enkele woorden sprak.

Het moge den Heere behagen Ds. Barth nog vele jaren in de gemeenten dienstbaar te stellen; zijn krachten te sterken; hem en zijn huis nabij te zijn en hem blijmoedig zijn arbeid doen verrichten, met die ruimte welke de Heere hem onder ons tot nu toe gegeven heeft. Ook sterke de Heere hem opdat hij de lessen aan de Theol. School weldra zal kunnen aanvangen.

Ds. Kersten

Eigen kerkgebouw

Mede door de komst van ds. Barth groeide de gemeente. Er werd naar een eigen kerkgebouw uitgezien en reeds op 5 juni 1937, nog geen twee jaar nadat de predikant aan Dordrecht werd verbonden, legde hij de eerste steen voor een eigen kerkgebouw met pastorie aan het Kasperspad 28-28a. De bouw ging wel bijzonder voorspoedig; nog geen halfjaar later kon het gebouw officieel in gebruik worden genomen. Deze

kerk, waarvan de bouwkosten iets meer dan vijftigduizend gulden bedroegen, bood plaats aan 650 personen. Aan dit bedrag droeg ds. Barth ook 'vele steentjes' bij uit eigen middelen, zoveel zelfs, dat hij de pastorie praktisch geheel zelf financierde. Ook was de predikant actief voor de jeugd, die op zijn hart gebonden was.

Zondag 24 oktober 1937 wordt na een zesjarig verblijf de laatste dienst gehouden in het gebouw Kromhout 150. 's Morgens spreekt ds. Barth over Zach. 1:8 t/m 13, terwijl 's avonds de catechismusbehandeling wordt voortgezet.

Woensdagavond 27 oktober 1937 wordt het nieuwe bedehuis in gebruik genomen. We lezen: "Een talrijke schare was opgekomen, o.a. de burgemeester, alsook de leraren ds. G.H. Kersten van Rotterdam en ds. J. v.d. Berg van Krabbendijke. Ds. Barth had tot tekstwoorden gekozen 2 Tim. 2:19. Na de predicatie werd nog het woord gevoerd door ds. v.d. Berg en door ds. Kersten".

Woensdag 17 november 1937 wordt de jaarlijkse dankdag gehouden, nu voor het eerst in het nieuwe kerkgebouw. We citeren: "Ds. Barth had 's morgens tot tekstwoorden gekozen Job 34:23. 's Middags werd verhandeld over 1 Sam. 2:1, terwijl in de avonduren onze leraar sprak over een "hopende klager" naar aanleiding van Klaagl. 3:21".

Het onderwijs nam een grote plaats bij hem in. Zo werd mede door zijn inzet op 26 oktober 1938 in Dordrecht een schoolvereniging opgericht.

15. Oorlogsdreiging

De oorlogsdreiging werd steeds groter. In grote delen van Europa heerste spanning. Die ging ook aan de pastoriebewoners niet voorbij. 'Wij mogen ons door 's Heeren goedheid ook nog in redelijke welstand bevinden, ziende op onze leeftijd. Dan zijn er vele redenen om de Heere te erkennen voor de menigvuldige goedertierenheden en onverdiende weldaden aan ons bewezen. Dan zij ze nog dagelijks nieuw over ons! Dan is die trouw over ons groot. (...) Voor vele mensen een zwaar en moeilijk leven, aan veel dingen gebonden, beroofd van al onze vrijheden. Maar 't kon nog erger zijn, nietwaar? Wij mogen tot heden nog eten tot verzadiging en nog verschoond van het zwaard des oorlogs. Hoevelen die in die ellende zitten en des broods gebrek hebben. En hoeveel slachtoffers zijn gevallen! De dood heerst overal, zo te water als te land. Je bent bang de nieuwsbladen in handen te nemen van al de ellende wat men leest, en de mens raakt zo aan alles gewoon. De Heere maakt nog een onderscheid met ons daar toch waarlijk geen onderscheid is. Dat Zijn verschonende hand nog over ons is! En wat zullen wij mogelijk nog beleven? Jullie zijn zowat de enigen met wie wij correspondentie houden. Wij kunnen ook niet alles bijhouden, wij hebben toch nog zoveel te schrijven' (brief van 5 december 1939). Exact een week later schreef ds. Barth eveneens over de vrees voor een oorlog. 'De tijden zijn schrikkelijk en we vrezen, dat het nog veel erger zal worden. Het zal een wonder zijn, als we thans uit de oorlog blijven. Velen uit Limburg en uit de omstreken van Utrecht trekken op en gaan naar Flakkee of een ander eiland.

De vreze is zo groot bij de mensen en ook bij onze regering; duizenden mensen hebben rust noch duur meer. Op Flakkee en andere eilanden zijn al de woningen opgemeten, hoeveel mensen ze bergen kunnen. We kennen boeren, die totaal radeloos zijn. Knechten en zonen in dienst, kan het land niet gelijk het behoort, behandeld worden. Sommige akkers, pas bezaaid met graan, staan onder water vanwege de vele regen, en staat het te vrezen dat het zaaikoren verrot is onder de kluiten. Europa gaat zijn ondergang tegemoet: oorlog, pest en hongersnood staan voor de deur. Het is een

vreselijke tijd, veel, zeer veel erger dan met de vorige oorlog. Alle kleine staten moeten eraan, één voor één. Europa wordt opgerold als een linnen doek. (...) En ook wij hebben het voornemen onze arbeid neer te leggen. De zwakte onzes lichaams noopt ons. Op 4 januari aanstaande hopen we ons emeritaat te verkrijgen, dat dan met 1 februari zal ingaan. Al de stukken daartoe nodig zijn verzonden. Waar we hopen te gaan wonen is nog niet bekend. Ik zou gaarne uit de stad willen. Maar u hoort het, hopen we, later wel. Het zal wel een grote verandering zijn. Maar het is nodig. We maken het voorts redelijk wel. Met tante gaat het ook nog goed, maar toch, de ouderdom doet zich goed merken. We zijn beiden versleten en vrouw Van Rees begint ook aardig te kraken. We zijn er nog. Ziende op de diepe ellende aan alle zijden zou men wel begeren ontbonden te worden en met Christus te zijn, want dat is zeer verre het beste.'

In Dordrecht had ds. Barth ook regelmatig te kampen met zwakte, hoewel het soms weer wat beter met hem ging. 'Oom is steeds vooruitgaande en begint weer wat gewoon te lopen. Wordt wel weer wat sterker, maar moet zich toch altijd maar wat kalm houden. Hij moet morgen nog weer eens naar de dokter, maar hij is er in geen zes weken geweest. De laatste maand is hij drie pond zwaarder geworden. Verleden week zijn wij een dag of wat naar Borssele geweest. 't Was nog zó eigen of wij eens uit logeren geweest waren, en voor de gemeente ook. Zij bejammeren het nog altijd dat wij weg zijn. Verder gaat alles hier in de gemeente goed. Ons kerkgebouw is altijd stampvol. Ook in de weekdienst 's avonds.'

16. De Dordtse periode van ds. J. D. Barth (1935-1940)

Oude Paden 1 december 2011, door A. Jobse

Aan de kerkenraadsnotulen van die tijd kunnen wij de informatie ontlenen dat na een kerkdienst op 19 juni 1935 waarin Ds. R. Kok van Veenendaal voorgaat, door hem een ledenvergadering geleid wordt waarin de mansleden hun stem kunnen uitbrengen op ds. Fraanje van Barneveld of ds. Barth van Borssele. Laatstgenoemde wordt met grote meerderheid gekozen, na reeds eerder diverse malen beroepen te zijn geweest. Het ontlokt ds. Kok ter vergadering de waarschuwing "dat we niet moeten speculeren op de genegenheden van een predikant voor een bepaalde plaats", waarop een broeder ouderling opmerkt "dat juist om niet de minste invloed op de leden uit te oefenen, ds. Fraanje tegenover ds. Barth werd geplaatst".

Er is een handgeschreven *Kroniek van de Gereformeerde Gemeente te Dordrecht* bewaard gebleven waarin de verschillende scriba's van de gemeente de meest in het oog lopende dingen opschreven. Deze bestond naast de notulen van de kerkenraads- en ledenvergaderingen.

Ouderling J. van den Berg (de latere predikant) was de eerste scriba die erin schreef (1930-1932), hij werd als scriba opgevolgd door diaken T. Nieuwland (1932-1936). Deze schrijft met betrekking tot het beroep op ds. Barth in *De Kroniek*: "Op vrijdag 5 juli 1935 mocht een zeer verblijdend bericht door 's Heeren goedheid door ons ontvangen worden van ds. Barth van Borssele, dat hij met volle vrijmoedigheid het beroep naar deze gemeente had aangenomen. Mocht de Heere Zelf een danktoon in onze harten leggen".

En de notulen van de kerkenraad van die maand spreken de volgende wens uit: "Moge de Heere Zijn gunst over dit besluit doen blijken. Hij stelle Zijn knecht tot rijke zegen in het midden van ons, en mocht ons met de gemeente onze onwaardigheid voor deze grote weldaad, een eigen leraar te ontvangen, recht doen beseffen".

Ook op de vergadering van de Classis Dordrecht, gehouden op 14 augustus 1935, wordt ds. Barth hartelijk welkom geheten, "verblijd dat de Heere hem ons geschonken heeft en wensende dat hij tot zegen voor onze classis moge werkzaam zijn". De predikant bedankt de afgevaardigden voor hun hartelijke woorden van welkom en zegt "dat hij met blijdschap komt tot de plaats waarin hij tweemaal geboren is". Hij verzoekt om medewerking gezien de vele arbeid in de classis en mede in verband met zijn "enigszins geschokte gezondheid".

De gemeente heeft geen eigen kerkgebouw als ds. Barth het beroep naar Dordrecht aanneemt: men vergadert in een gehuurd gebouw aan het Kromhout, een noodvoorziening dus. Ook is er geen pastorie. Men kan ds. Barth niet meer aanbieden dan 45 gulden per week... Als ds. Barth in augustus 1935 naar Dordrecht verhuist, huurt de kerkenraad een herenhuis aan het Oranjepark voor 50 gulden per maand.

We lezen ook iets over de eerste zondag dat ds. Barth voorging in het gehuurde kerkgebouw, Kromhout 150: "Zondag 8 september was de eerste rustdag voor onze gemeente, dat wij mochten opgaan onder het gehoor van onze eigen herder en leraar, ds. Barth. Z.E.W. sprak 's morgens naar aanleiding van Jeremia 31:8 en des avonds over de 1e Zondag van de Catechismus. Beide keren was het gebouw overvol. Mochten er nog vruchten uit geboren worden".

Op de kerkenraadsvergadering van 14 september 1935 wordt door de 2e voorzitter een voorstel gedaan om ds. Barth met het oog op zijn zwakke lichaamsgesteldheid voor rekening van de gemeente een auto ter beschikking te stellen om bezoeken af te

leggen of vergaderingen te bezoeken. Dit wordt algemeen goedgevonden en ook door de predikant aanvaard, hoewel hij hoopt er slechts spaarzaam gebruik van te maken.

De genoemde Kroniek maakt ook gewag van andere bijzondere kerkdiensten waarin haar predikant mocht voorgaan. Zo wordt melding gemaakt van de eerste dankdag die ds. Barth hield als Dordts predikant: "Woensdag 13 november 1935 mochten wij voor het eerst met onze eigen leraar dankdag houden. Z.E.W. sprak 's morgens naar aanleiding van Psalm 65: 12. In de namiddag was de tekst Ezechiël 9:4 en des avonds Zefanja 3:18 en 19. Deze predicatie, die door een talrijke schare werd bijgewoond, werd met zeer veel aandacht beluisterd. Mochten er nog vruchten uit geboren worden".

Anders dan in de tegenwoordige tijd, was men toentertijd als predikant al heel snel weer beroepbaar. Zo lezen we dat reeds in september 1936, net een jaar na zijn bevestiging, ds. Barth zijn eerste beroep ontvangt en nog wel van zijn vorige gemeente, Borssele. In de Kroniek lezen we daarvan: "Zondag 18 september was voor de gemeente een dag waarin zij opgeschrikt werd door het beroep dat onze leraar kreeg uit Borssele. Doch zondag 27 september werd zij weer gerustgesteld, daar onze leraar met vrijmoedigheid heeft mogen bedanken voor dat beroep. Bij die blijde tijding sprak Br. Vos namens de kerkenraad en gemeente de leraar hartelijk toe en werd staande gezongen Psalm 118:1".

Zo ging dat toen! Men beleefde het alsof de predikant weer opnieuw aan de gemeente verbonden werd. Met een zekere ondertoon van dank schrijft de scriba: "Woensdag 18 november werd alhier dankdag gehouden. Z.E.W. ds. Barth sprak 's morgens uit de Efezenbrief, hoofdstuk 5:20, 's middags over 2 Sam. 25:14 waar bij die gelegenheid een echtpaar belijdenis deed en hun vijf kinderen werden gedoopt, wat een indrukwekkende ure was voor de aanwezigen. Des avonds uit de profeet Jeremia, hoofdstuk 2:1 en 2. Het was een ernstige dag en ure die 18e november".

Van een sterke band tussen leraar en kerkenraad getuigt ook het volgende citaat: "Op de laatste avond van het vervlogen jaar 1936, waaraan droeve herinneringen zijn door het plotseling overlijden van onze beminde diaken, T. Nieuwland, sprak onze leraar uit I Tim. 1:17.

Op de eerste dag van het jaar 1937 sprak ds. Barth naar aanleiding van Deuteronomium 33:3b: *Al Zijn heiligen zijn in Uw hand*. Na de dienst werd onze leraar toegesproken door ouderling Sterk die de bekende zegenbede uit Psalm 134 deed zingen".

Kort daarna wordt de heer L. Nieuwland, zoon van de overleden diaken, in zijn plaats gekozen. Hij wordt ook benoemd tot scriba en neemt in die hoedanigheid de pen ter hand om *De Kroniek* te vullen. Eén van de eerste zaken waarover hij schrijft, is het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard: "In verband met het huwelijk van H.K.H. Prinses Juliana en Z.K.H. Prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld werd aan de vooravond van de trouwdag, nl. op woensdagavond 6 januari 1937, een herdenkingsdienst gehouden. Ds. Barth sprak over Psalm 89:50: *HEERE, waar zijn Uw vorige goedertierenheden, die Gij David gezworen hebt, bij Uw trouw?* Op heldere wijze deed onze leraar uitkomen wat God in de loop der eeuwen aan ons land in het huis van Oranje geschonken had, terwijl des Heeren onmisbare zegen over het vorstelijk huwelijk werd afgesmeekt".

Ook maakt hij melding van een Avondmaalsbediening: "Zondag 4 februari 1937 werd het Heilig Avondmaal in het midden der gemeente bediend. 's Morgens sprak ds. Barth naar aanleiding van Hooglied 5:16b: *Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk*. 's

Avonds in de ure van dankzegging, werd gehandeld over Psalm 4:8".

Toenemende gezondheidsklachten

Nadat ds. Barth het jaar 1937 besloten heeft met een preek over 1 Joh. 2:18a: Kinderkens! het is de laatste ure, preekt hij op de eerste dag van het nieuwe jaar 1938 over 2 Kor. 5:17. We lezen: "Na de predicatie richtte ouderling Sterk zich met enkele welmenende woorden tot onze leraar om hem met zijn huisgenoten namens kerkenraad en gemeente des Heeren zegen toe te bidden. Gezongen werd nog na deze toespraak Psalm 134:3".

Over de dag daarna, zondag 2 januari, lezen we dat de predikant door een plotseling optredende lichaamszwakte, 's avonds niet in staat is de dienst waar te nemen. Het is het begin van een steeds verder toenemende verzwakking van zijn gezondheid.

Nog enkele bijzonderheden uit *De Kroniek* van die tijd: "Woensdagavond 2 februari 1938 herdacht ds. Barth de weldaden die de Heere ons vorstenhuis en volk schonk in de geboorte (op 31 januari) van onze Prinses Beatrix Wilhelmina Armgard. De tekstwoorden voor deze gelegenhedienst waren genomen uit Psalm 95:6 en 7a. Zondag 27 februari 1938 werd het Heilig Avondmaal in ons midden bediend. Ds. Barth sprak over Luk. 22:14. In de dankzeggingspreek had ds. Barth tot tekst gekozen 1 Joh. 2:6".

Opnieuw lezen we over een verhindering om te preken op zondagavond 3 april 1938, gevolgd door de zondagen 10 april en Goede Vrijdag 15 april.

"Op zondag 17 april, 1e Paasdag, mocht onze leraar echter met veel opgewektheid beide keren het Woord bedienen. 's Morgens werd gesproken over Mark. 16:6b en 's avonds over Luk. 24:34, deze woorden: en is van Simon gezien. Op 2e Paasdag, 18 april, moest weer leesdienst worden gehouden, omdat ds. Barth ten gevolge van zijn arbeid op de voorgaande dag, te vermoeid was voor ons op te treden".

Dit herhaalt zich na zondag 24 april en dan zelfs voor een drietal weken. Voor herstel verblijft ds. Barth enige tijd in Ouddorp.

De Kroniekschrijver verzucht: "Mocht de Heere hem weder oprichten". Half mei keert de beminde leraar weer terug in de gemeente. Maar de zorgen zijn niet weg. We lezen ervan: "Zondag 31 juli 1938 zou het H. Avondmaal in het midden der gemeente bediend worden. Helaas kon deze bediening ten gevolge van een plotseling opgekomen ongesteldheid van onze leraar niet doorgaan. Er moest derhalve een predicatie worden gelezen. 's Morgens werd zulks verricht door br. Van Driel en 's avonds door br. Van As. Door 's Heeren goedheid was onze leraar weer zover hersteld, dat de bediening van het H. Avondmaal op zondag 7 augustus kon plaatshebben. Was een woord van voorbereiding gesproken over Psalm 130:3, thans werd gehandeld over Psalm 130:4a: *Maar bij U is vergeving*. In de nabetrachting werd een predicatie gehouden over Psalm 130:4b: *opdat Gij gevreesd wordt*".

In de loop van 1938 nemen de gezondheidsklachten weer toe, zodat ds. Barth regelmatig elders verblijft. Op de kerkenraadsvergadering van 29 augustus die geleid wordt door ouderling Sterk, wordt uitvoerig over deze materie gesproken naar aanleiding van een brief die ds. Barth geschreven heeft dat hij zijn dienstwerk niet langer kan waarnemen. De 2e voorzitter heeft in verband hiermee zelfs ds. Kersten geconsulteerd, die de kerkenraad de raad gegeven heeft haar predikant voor dit moment van de verplichtingen van zijn beroepsbrief te ontslaan. "Alle broeders drukken hun leedwezen uit dat onze leraar niet langer op deze wijze aan doorgaan, doch zij zijn ervan overtuigd dat zijn krachten zodanig afnemen dat ds. Barth dringend verlichting van zijn arbeid moet hebben". Vanaf donderdag 22 september 1938

worden de catechisaties waargenomen door de heer A. van Bochove, hoofdonderwijzer en docent aan de Theologische School te Rotterdam.

De predikant is wel in staat om op de jaarlijkse dankdag op 9 november driemaal voor te gaan.

Maar kort daarna lezen we in De Kroniek over anderen die de preekbeurten waarnemen terwijl ds. Barth in Zeeland verblijft: "Zondag 20 november trad voor de gemeente op de Eerw. Heer T. Dorresteyn, student te Rotterdam. Met veel vrijmoedigheid mocht hij 's morgens spreken over Kolossenzen 2:13 en 's avonds over Jesaja 1:27a. Ds. Barth vertoefde die dag te Waarde. Zondag 4 december was in ons midden ds. A. van Stuijvenberg te Benthuisen. 's Morgens sprak Z. Eerw. over Maleachi 4:2, 's avonds over Efeze 2:19. Ds. Barth vervulde die dag een vacaturebeurt te Oosterland".

17. Emeritaataanvraag

Over de Nieuwsjaardag 1939 lezen we: "Zondagmorgen 1 januari 1939 predikte ds. Barth in verband met de eerste dag van het nieuw begonnen jaar over Jesaja 26:8b. Na de dienst werd onze leraar hartelijk toegesproken door ouderling Sterk, die de bekende zegenbede uit Psalm 134 liet zingen".

Daarna moet de predikant weer diverse zondagen verstek laten gaan. Op de kerkenraadsvergadering van 10 maart dient een schrijven van ds. Barth waarin hij meedeelt per 1 mei 1939 zijn emeritaat aan te zullen vragen, mede op advies van zijn arts. Nog tijdens deze vergadering komt het bericht van de predikant dat hij zijn beoogde aanvraag voorlopig intrekt. Het geeft wel aan hoe wankel zijn gezondheidssituatie is.

In de maand maart van dat jaar kan hij wel het Heilig Avondmaal bedienen en biddag houden:

"Zondag 12 maart 1939 werd voorbereiding voor het H. Avondmaal gehouden. Ds. Barth sprak over Johannes 19:25 t/m 27. Woensdag 15 maart hield ds. Barth de jaarlijkse biddag. 's Morgens was de tekst I Koningen 17:2 t/m 4 en 's middags I Petrus 4:7b, terwijl onze leraar 's avonds sprak over Mattheüs 14:24 en 25. Zondag 19 maart 1939 werd het H. Avondmaal in ons midden bediend. Ds. Barth sprak 's morgens over I Korinthe 5:7b: Want ook ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus. De dankzegging 's avonds werd gehouden aan de hand van Galaten 2:20"

In de zomer van 1939 wordt opnieuw het Heilig Avondmaal bediend: "Zondag 9 juli 1939 werd voorbereiding voor het H. Avondmaal gehouden naar aanleiding van Zacharia 13:7 laatste gedeelte. Zondag 16 juli werd het H. Avondmaal bediend. De tekstwoorden waren Jesaja 55:2b: Laat uw ziel in vettigheid zich verlustigen. In de avonddienst hield ds. Barth een nabetrachting aan de hand van Johannes 6:5b".

In het najaar van 1939 gaat het weer mis en moet de predikant regelmatig verzuimen. Het leidt uiteindelijk tot een zwaarwegende beslissing. We citeren uit De Kroniek: "Woensdag 15 november 1939 werd de jaarlijkse dankdag gehouden. Daar ds. Barth te zwak was om zijn diensten te verrichten, had hij de Heer Van de Woestijne, student te Rotterdam, verzocht die dag bij ons voor te gaan. De heer Van de Woestijne sprak 's morgens over Micha 6:3, 's middags over Exodus 3:2 en 's avonds over Genesis 19:14 t/m 16.

Zondag 19 november hield ds. Barth, ofschoon zeer zwak, een korte predicatie over 2 Korinthe 5:1 en 2. In deze dienst werden ouderling Sterk en de diakenen De Weerd en Nieuwland bevestigd. 's Avonds moest door ouderling Prince een predicatie worden

gelezen.

Zaterdag 2 december 1939 wordt een kerkenraadsvergadering gehouden waarin een zeer gewichtige beslissing moest worden genomen. Ds. Barth deelt namelijk schriftelijk mee dat hij op de eerstvolgende classis zijn emeritaat wegens voortdurende lichaamsszwakte moet aanvragen. De kerkenraad besluit, met diep leedwezen, daarin te bewilligen. Moge de Heere Zich in deze weg over Zijn knecht en ook over onze gemeente ontfermen". Hetgeen lang werd gevreesd, wordt nu werkelijkheid. Ds. Barth is 68 jaar als deze beslissing valt.

18. Afscheid

Over de laatste zondagen van 1939 lezen we: "Zondag 17 december was onze leraar te Benthuisen, terwijl ds. A. van Stuijvenberg van Benthuisen hier de dienst van ds. Barth waarnam. Ds. Van Stuijvenberg sprak 's morgens over Micha 5:1 en 's avonds over Jacobus 2:23b: *En hij is een vriend Gods genaamd geweest.*

Zowel op zondag 24 december als op de daarop volgende Eerste Kerstdag mocht onze leraar weer met blijmoedigheid en met vurigheid van geest het Evangelie verkondigen. Ook op de laatste dag van het jaar, zondag 31 december 1939, mocht ds. Barth weer tweemaal voor de gemeente voorgaan. Als grondslag voor de Oudejaarsavond predicatie was genomen Psalm 90:1".

We lezen verder: "Op de eerste dag van het nieuw begonnen jaar 1940 sprak ds. Barth over Psalm 73:24a: Gij zult mij leiden door Uw raad. Na de dienst sprak ouderling Sterk namens kerkenraad en gemeente enige hartelijke woorden tot onze leraar. Deze toespraak werd beëindigd met het zingen van de bekende zegenbede uit Psalm 134:3". Op de classicale vergadering van 4 januari 1940, onder leiding van ds. Kersten en waar ook ds. Lamain aanwezig is, wordt aan ds. Barth met ingang van 1 februari 1940 eervol emeritaat verleend. Ds. Barth voelt zich niet meer in staat de resterende tijd de weekdiensten in de gemeente waar te nemen. De kerkenraad besluit om verschillende predikanten uit te nodigen om in weekdiensten voor te gaan.

Voor de jaarlijkse biddag op 27 februari wordt ds. Kersten verzocht.

Met Goede Vrijdag en Pasen gaat ds. Barth wel voor.

"Zondag 31 maart was het de laatste rustdag dat onze leraar voor de gemeente voorging. 's Morgens preekte hij over I Kor. 15:33 t/m 37, terwijl 's avonds Zondag 24 van de Catechismus werd verhandeld".

Over de afscheidsdienst lezen we: "Donderdag 4 april 1940 sprak ds. Barth een afscheidswoord tot de gemeente over Jesaja 26:4. Een talrijke schare was aanwezig, alsook ds. Kersten, ds. Van Stuijvenberg en de studenten Van de Woestijne en Bel.

Na de dienst werd de scheidende leraar toegesproken door ds. Kersten als vriend, door ds. Van Stuijvenberg uit naam van de classis en van de door ambtsbezigheden verhinderde consulent ds. Lamain, en tenslotte door ouderling Sterk namens de kerkenraad. Ds. Barth hoop zich in de loop van deze maand te Nieuwerkerk in Zeeland te vestigen". Daarmee is na nog geen vijf jaar een einde gekomen aan de ambtsperiode van ds. Barth in Dordrecht. De gemeente is in die tijd gegroeid tot ca. 450 leden.

Naderhand heeft hij nog enkele malen in Dordrecht gepreekt. Zijn laatste predicatie ging, opmerkelijk genoeg, over Psalm 116:15: *'Kostelijk is in de ogen des HEEREN de dood Zijner gunstgenoten.'*

Het was een verstandige beslissing om niet in Dordrecht te blijven wonen. Dan zou hij toch teveel worden geconfronteerd met het pastoraat en juist dat was hem naar het lichaam teveel geworden.

Tot zover *De Kroniek*

19. Herinneringen van ds. J. Mijnders

Onder mensen die zich de periode van ds. Barth in Dordrecht kunnen herinneren, is ds. J. Mijnders, emeritus predikant van de Gereformeerde Gemeenten. Hij is in 1921 in Dordrecht geboren en was bereid het volgende te vertellen:

'De jaren dat ds. Barth in Dordrecht stond, zijn voor mij althans de beste jaren niet geweest. De dominee was een trouwe Godsgezant, maar hij heeft niet veel plezier van mij gehad. Het was een wonder dat hij naar Dordrecht moest. Geen kerkgebouw, geen pastorie. Een arme boel. Er was een houten noodschool waarin de gemeente samenkwam. Natuurlijk waren we er blij mee dat er een onderkomen was, maar het was er niet te harden als het warm weer was. Voor de dominee was dat al helemaal verkeerd. Hij was hartpatiënt en ook nog een vurig prediker. Soms liep hij in het vuur van zijn preek rood aan. Zo druk maakte hij zich. Dan hield ik m'n hart vast. 'O dominee, o dominee', dacht ik dan. Voor het overige stelde ik het niet op prijs, dat we een dominee hadden. Helaas, helaas!

In 1942 is er een geweldige omkeer in mijn leven gekomen. Maar de tijd daarvoor leefde ik zonder God in de wereld. Erin opgevoed, naar de kerk, naar catechisatie. Maar het deed me niet veel, zeg maar niets. Uitwendig nog wat kerkelijk, maar meer niet.

Vanaf mijn veertiende jaar tot 1938, heb ik catechisatie van hem gehad. Daarna van ouderling G. Sterk. Dit in verband met de gezondheidstoestand van de dominee. Daar lag altijd wel beslag. Er ging wat van uit. Ondanks mijn tegenzin waren er toch wel dingen die ik onthouden heb. Die ik niet kon vergeten. Ook nu nog, zoveel jaar later! De dominee had het steeds over '*daadzaken* die de Heere in het licht stelt'. Zowel in de preek als op de catechisatie. Een typische uitdrukking van hem.

Meerdere daadzaken zijn me bijgebleven. Het was eens aan het einde van een catechisatieles. Toen zei hij: "Jongens, voor we naar huis gaan nog een daadzaak." Toen kwam er een aangrijpende geschiedenis. Die had hij uit zijn Sliedrechtse periode, waar toen nog zoveel van Gods volk woonde, en in de omgeving van Sliedrecht. Ik vergeet dat nooit. Aangrijpend!

Hij vertelde: "Er was in die tijd een jonge vader. 't Was geen beste. We zijn geen van allen best. Maar die man wordt door God ineens in het hart gegrepen. God liet hem zien dat alle mensen, ook hij, voor God moeten verschijnen. En dat kon niet zoals hij geboren was. Het was verloren voor hem, zo meende hij. Iedereen kon nog bekeerd worden, hij niet meer. Dat probeerde de duivel hem wijs te maken. Hij was op het land aan het werk, vlak achter zijn huis. Daar neemt hij in één ogenblik de trouwring van zijn vinger, gooit die in de sloot en zegt: 'Zo min die ring ooit weer terugkomt, zo min kan ik nog bekeerd worden!' Zo totaal onmogelijk was het voor hem om ooit nog met God verzoend te kunnen worden.

Er ging een tijd overheen. De tijdsduur weet ik niet, maar die was van God bepaald. Toen kwam het dochttertje van die man en zei: 'Pappa, mijn hoepel ligt in het water achter het huis en ik kan hem er niet uithalen. Zou u dat willen doen?'

De man pakt een hark uit de schuur, slaat die hark in de sloot om de hoepel eruit te halen. Mis! Hij trekt de hark naar zich toe en met deze eerste slag zit de ring om een punt van de hark heen. Op hetzelfde ogenblik kwam de Heere over en liet hem zien, dat er nog een mogelijkheid van bekering was."

Zulke verhalen maakten diepe indruk.

Ik herinner me nog een tweede daadzaak die ds. Barth vertelde. Hij zei:

"In Werkendam was een man die één van de grootste doorbrengers was. Goddeloos, dwars tegen alles in, bruto en heel moeilijk te hanteren. Er stond in het dorp een brandweerhuisje waarin de brandslangen werden opgeborgen. Daar hebben ze die man op een keer in opgesloten, zo lastig was hij. De volgende ochtend gaan ze naar hem kijken, doen het huisje open en daar halen ze hem eruit. In één nacht was zijn haar spierwit geworden. God had hem die nacht in het hart gegrepen. Daar, tussen die slangen, was hij in waarheid zondaar voor God geworden." Opmerkelijk, dat ik dat nooit meer heb vergeten. Die voorvallen lieten diepe indruk na. Het gebeurde niet dat de jongens de boel op stelten zetten. De dominee had overwicht. En dat openbaarde zich in een vaderlijke liefde tot de jeugd. Nu was het echt niet zo, dat ds. Barth hoofdzakelijk verhaaltjes vertelde op catechisatie. Maar hij gebruikte ze als voorbeelden uit de praktijk van zijn ambtelijke leven.

Ik herinner me nog zo'n voorval. Daarmee maakte ds. Barth duidelijk hoe dicht het tijdgeloof bij het ware zalmakende geloof kan komen. Hij vertelde over een vrouw, die de gezelschappen bezocht. Die werden in die tijd nog veel gehouden. Zij was een alleenstaande vrouw, die op het gezelschap haar hoedje nog ophield, zo hypervroom was ze. Toch werd ze in de kring opgenomen. Men dacht wel dat er leven in haar lag. Sommigen keken zelfs hoog tegen haar op. Maar op een keer ontbrak ze op het gezelschap. Naar later bleek, had ze een einde aan haar leven gemaakt. Dat was óók een daadzaak, de derde die ik me herinner, maar dan wel de andere kant uit.

De predikant bezat de gave van onderscheid. Hoewel hij er zelf van bewust was dat er slechts Eén hartenkenner en nierenproever is, had hij er vaak een goede kijk op of er iets van God bij was. Het minste wat de Heere had gewerkt, sloeg hij niet weg, maar van vrome godsdienst buiten God en Zijn recht had hij een hartgrondige afkeer. Zo was er eens een man die zijn weg verteld had op een gezelschap. Ds. Barth had dit relaas aangehoord. Op een gegeven moment zei hij: 'Ach man, hou op, de Heere doet een afgesneden zaak op aarde!'

En toch had ds. Barth grote ingang in de gemeenten. Hij was een vaderlijke vriend en een vriendelijke vader, hoewel hij geen kinderen heeft gehad. De verhoudingen met de kerkenraad waren goed, zoals ik later vaak heb horen zeggen. Er was broederlijke verbondenheid over en weer. De kerkenraad stond hem steeds trouw bij, bijzonder ouderling **Gerrit Sterk**. Aan hem was de dominee bijzonder verbonden. Hij hielp bij catechiseren. Daar had de dominee veel plezier van.

Toen ds. Barth met emeritaat ging, nam Sterk het catechiseren over. Sterk had een ongelukkig been, maar dat verhinderde hem niet om van Zwijndrecht, waar hij woonde, naar Dordrecht te lopen voor de kerkdiensten en de catechisaties. De prediking van ds. Barth heeft vrucht gedragen die de eeuwigheid verduurt.

Ouderen spreken nog met waardering over de dominee. Ik herinner me hem als een statig iemand, die zondags altijd met een preekjas en een hoge hoed over straat ging, ongeveer tien minuten tot een kwartier lopend van de pastorie naar de kerk. Dat dwong eerbied af.

Hij had ook een buitengewoon lieve vrouw, die God vreesde. Een zachtmoedige, maar ook zakelijke vrouw.

En dan was daar hun huishoudster, een weduwe, **juffrouw Van Rees**, zeiden we in die tijd. Een buitengewoon goede verzorgster, die als een zuster van hen was. Waar je mevrouw Barth zag, daar zag je mevrouw Van Rees.

Ik heb nogal wat over ds. Barth van mijn vader gehoord, die diaken was. En van ouderling **A. Prince**, een heldere christen, schipper op een sleepbootje. Er was veel, ja,

heel veel volk van God in de gemeente.

Met ds. Barth heb ik nooit van hart tot hart gesproken. Hij heeft er nooit van geweten dat de Heere in mijn leven is gekomen. Toen was hij al weg.

Hij was vurig van geest en schriftuurlijk-bevindelijk in zijn prediking, maar ik moest er toen nog niets van hebben. Verder was hij een man van de tijd, die een zakelijke preek deed. Praktikaal. Niet zo heel uitvoerig, niet uitweidend over allerlei zaken, maar doordringen tot de kern, tot het wezen van de zaak. En gul voor anderen. Hij was niet onbemiddeld, maar zat niet aan zijn geld vast. Hij was predikant en tegelijk diaken, zonder dat de diaconie ervan wist. Uit eigen zak hielp hij waar het nodig was. Hij bekostigde zelfs begrafenis van gemeenteleden die onder behoeftige omstandigheden waren overleden.

Toen Bel als student was toegelaten tot de Theologische School in Rotterdam, is er tussen hen een hartelijke vriendschapsband ontstaan. Ds. Barth heeft persoonlijk het gezin Bel financieel geholpen. Hij heeft bepaald niet op de zak van de kerk gelopen. Dordt had niets, het was een arme gemeente en er moesten grote offers worden gebracht voor de bouw van een eigen kerk en pastorie.

Naderhand ben ik met veel waardering aan ds. Barth gaan denken. Ik ben nog op zijn begrafenis geweest. Het was zijn wens om in Dordrecht te worden begraven. Hij heeft zeven gemeenten gediend en op nog meer plaatsen gewoond, maar hij wilde zijn laatste rustplaats in Dordrecht hebben. Aan die gemeente was hij zeer sterk verbonden. Dat zegt wel wat over de plaats die Dordt in zijn leven ingenomen heeft. En het is wonderlijk gegaan, want hij overleed eind 1942, in Rotterdam toen hij op doorreis was voor een preekbeurt in Katwijk.

Als hij in zijn toenmalige woonplaats Nieuwerkerk zou zijn overleden, zou hij naar alle waarschijnlijkheid niet in Dordrecht begraven zijn vanwege de oorlogsomstandigheden. Maar de Heere bestuurde het zó, dat hij in Rotterdam overleed, zodat de begrafenis in Dordrecht kon plaatsvinden. Op zijn grafsteen staat de tekst waarover hij het laatst heeft gepreekt: *Ik heb de goede strijd gestreden*. En zo is hij de eeuwige rust ingegaan.'

Tot zover Ds. Mijnders

20. Dienaar in ruste te Nieuwerkerk

De weg leidde van Dordrecht naar Nieuwerkerk op Schouwen-Duiveland. Daarvandaan schreef ds. Barth op 6 juni 1940: 'Ik heb in een paar weken wel 25 brieven geschreven aan familie en vrienden, dus dat is druk. Het schrijven gaat mijn vrouw niet zo vlug meer af. Dus help ik ze maar. Door s Heeren goedheid maken we het allen zeer wel. We hebben hier al heel weinig van de oorlog gemerkt. Alleen op de eerste dag een klein luchtgevecht, dat we geheel konden waarnemen en een Hollandse vlieger naar omlaag geschoten is. Op het bouwland gevallen, ongeveer een half uur van onze woning. En voorts hebben we veel schieten gehoord, maar ons dorp is geheel gespaard. Wel hebben we op verzoek van de burgemeester twee nachten de woning verlaten en in de polder bij boerenmensen vernacht. Maar er is niets bijzonders gebeurd dan een doortrekken van enige soldaten.

En nu is alles weer tot het gewone leven teruggekeerd. Alleen rijden er geen auto's. Wat kan er in een korte tijd ontzaglijk veel gebeuren. We hebben hier best een keurig huis, en wonen wel naar ons zin. Ik heb nu een kalmer leven. In de week ga ik niet uiten heb geen dienst te vervullen. Het reizen is uiterst moeilijk. Ik doe dan ook geen moeite om op reis te gaan. We zullen hopen dat het zwaarste leed voorbij is, alhoewel

we niet weten wat nog komen zal. Maar de Heere regeert. Diens Raad zal bestaan en Hij zal al Zijn welbehagen doen.'

In het Zeeuwse Nieuwerkerk nam het gezin Barth intrek in de pastorie aan Ooststraat 8. Ds. Barth had op deze gemeente zijn oog laten vallen na een gesprek met ouderling **J. J. van Klinken** aldaar. Deze ambtsdrager had hij bij gelegenheid ontmoet en hem gezegd dat Nieuwerkerk hem wel een geschikte plaats leek. Voorwaarde om zich daar te vestigen was, dat de gemeente hem aan een woning zou helpen. Daaraan kon meteen worden voldaan. Een woning werd door de kerkenraad aangekocht voor vijfduizend gulden. Het is opmerkelijk, dat juist op de dag waarop ds. Barth afscheid nam van Dordrecht, de ouderlingen Van Klinken en P. Flikweert bij de notaris de koopakte van deze woning ondertekenden.

Zo was het gezin Barth in dit Zeeuwse dorp neergestreken. Ds. Barth verrichtte aldaar hulpdiensten. En ook in deze diensten liet de Heere Zich niet onbetuigd. Ds. Barth sprak zoals hij steeds had mogen doen: naar de zin en mening des Geestes en naar het hart van Jeruzalem. Hij pleisterde niet met loze kalk, maar trachtte steeds de gemeenten te funderen in het allerheiligste geloof. Ook in de overige gemeenten op Schouwen-Duiveland ging hij voor.

Als emeritus predikant had hij recht op een uitkering uit de emerituskas. Hij weigerde evenwel elke toelage uit deze kas.

Op 10 november 1940 werd er in het gezin van zijn neef en nicht, het echtpaar De Wit-van den Heuvel, een derde kindje geboren. Ds. Barth schreef op 14 november 1940 vanuit Nieuwerkerk eigenhandig een felicitatiebrief.

Daarin lezen we onder meer: 'Hoe klemmt de vreze, dat de oorlog zich nog meer zal uitbreiden en de doden en veelvuldige kommer zullen vermenigvuldigen. Het zijn nog maar de beginselen der smarten. Hoevele jonge levens worden weggemaaid, ook door ontzettende aardbevingen of overstromingen. Dan ben ik soms dankbaar dat we zo oud zijn en ook geen kinderen heb(ben).

Hoe gelukkig zijn ze, die een toevlucht kennen bij Hem, Die de tijden en stonden in Zijn hand heeft en onder alle benauwende omstandigheden al degenen, die Hem vrezen, niet zal begeven noch verlaten. Het is een weldaad, als een kind geboren mag worden, maar nog groter weldaad als een mens naar het Woord van Christus wederomgeboren mag worden, want die zullen het Koninkrijk Gods beërven, waarin bestendige en eeuwige vrede zal heersen.

Door 's Heeren goedheid maken we het met ons drietjes redelijk wel. Over het algemeen is het hier nogal rustig tot hiertoe. (...)

Ons huis voldoet best en ook de centrale verwarming, al is het dat we zuinig aan moeten doen. Het is maar te hopen, dat we geen strenge winter krijgen, want dan (zal) er veel ellende geleden worden. We gaan niet uit preken en ben dus altijd thuis. Dat vindt mijn vrouw wat prettig. Dat kunt u begrijpen. Uit onze tuin betrekken we volop groenten, terwijl we puike aardappelen hebben. Het is hier voor de mensen heel wat waard, dat ze huisslaching mogen doen. Ze denken om ons ook nogal. (...) Ontvang nu te samen onze hartelijke groete(n) en de bewaring des Heeren u toegebeden. Uw liefh. oom en tante Coos & Jaantje.'

Hoewel er in het predikantsgezin geen honger geleden werd, zorgde de oorlog er toch voor dat bepaalde artikelen schaars waren. Wat ontbrak, werd hen bezorgd. Zo bedankte ds. Barth op 6 oktober 1942, enkele weken voor zijn plotselinge heengaan, voor een beschuitbon. Via distributiebonnen waren bepaalde artikelen, die moeilijk te verkrijgen waren, gelimiteerd te koop. 'Ook nog wel bedankt voor het

beschuitbonnetje, dat doet dienst hoor. Want ik zou het 's morgens nog niet graag missen bij mijn kopje.'

21. Afgelost van zijn post

Op zondag 25 oktober 1942, ging ds. Barth voor in Nieuwerkerk. Heeft hij, misschien niet geheel onbewust, zijn naderend levenseinde gevoeld? De tekst voor zijn preek, die de laatste in zijn leven zou worden, was gekozen uit 2 Timotheüs 4:7-8. De aanleiding tot deze tekstkeuze lag in het feit, dat op 15 oktober ds. J.R. van Oordt het tijdelijke met het eeuwige had moeten verwisselen en de eeuwige heerlijkheid mocht ingaan. Maar klonk er wellicht in zijn preek ook iets door wat zijn gemoed gaande maakte, toen hij sprak over de goede strijd die gestreden werd, van de loopbaan die voleindigd mocht worden en van de verwachting van de kroon der rechtvaardigheid?

Deze preek maakte diepe indruk op de hoorders.

Slechts enkele dagen later werden deze tekstwoorden ook voor hem eeuwige werkelijkheid. Er was een preekbeurt afgesproken voor de gemeente Katwijk. Het was zijn voornemen om gelijk zijn behandelend specialist te bezoeken, die zich intussen in Den Haag had gevestigd. Gezond en wel verliet hij de pastorie. Wat hij nooit deed, gebeurde die dag: hij zwaaide met zijn zakdoek naar zijn vrouw, die hem in de deur-opening nakeek. Hij bleef zwaaien en zwaaien. Dat viel haar op, maar toch schonk ze er verder geen aandacht aan. Ds. Barth reisde met bus en tram naar Rotterdam, met de bedoeling om vanuit de Maasstad via Den Haag de reis naar Katwijk te vervolgen.

En toen, op het onverwachtst, was het de tijd die God van eeuwigheid had bepaald om Zijn kind en knecht Jacobus Dirk Barth uit het strijdperk van dit leven weg te nemen, om eeuwig bij Hem te doen wonen, zonder zonden, zonder tekorten in persoonlijk en ambtelijk leven, zonder strijd, zonder aanvechtingen, zonder zijn soms wat opvliegende karakter, ja, maar ook zonder te scheiden meer.

Tal van bronnen vermeldde dat ds. Barth op het perron van station Rotterdam-Feijenoord aan een hartaanval is bezweken. Andere bronnen, zoals de Nieuwe Rotterdamsche Couranten het Rotterdamsch Nieuwsblad vermelden in hun edities van donderdag 29 oktober 1942 dat ds. Barth in de trein ter hoogte van Rotterdam is overleden. Nu is de pers niet altijd even betrouwbaar.

Het Rotterdamsch Nieuwsblad vangt dit bericht van het overlijden treffend aan met: 'De bekende emeritus predikant der Geref. Gemeenten ds. J.D. Barth ...' wist in hetzelfde bericht te melden, dat ds. Barth een vooraanstaande functie bekleedde in de voormalige Staatkundig Gereformeerde Partij. Exact dezelfde bewoordingen zijn eveneens te lezen in de NRC.

Wij houden ons aan het verslag in het blad Mededelingen van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, de vervanger van De Saambinder gedurende de jaren 1943-1944. Hoewel daarin het geboortejaar en de leeftijd van ds. Barth onjuist zijn weergegeven, lijkt het een betrouwbare vermelding dat ds. Barth op het perron van station Feijenoord in elkaar zakte toen hij een kaartje naar Leiden genomen had. Inderhaast werd een arts ontboden, die slechts de dood constateerde. Aan het leven van een man, die zijn krachten verteerd had in de dienst van zijn grote Zender, was zo onverwacht een einde gekomen.

Het bericht van zijn plotseling overlijden bracht een grote schok teweeg. In de eerste plaats bij zijn vrouw en de huishoudster. Maar ook ging een golf van ontroering door de kring der Gereformeerde Gemeenten en de vele vrienden buiten deze gemeenten. Op 31 oktober, de gedenkdag van de kerkhervorming, werd ds. Barth in Dordrecht begraven.

De rouwdienst werd geleid door ds. G.H. Kersten. Deze sprak over de tekstwoorden waarover ds. Barth de laatste zondag van zijn leven nog had gesproken, 2 Timotheüs 4:7-8. In zijn toespraak kwam de nauwe band van broederlijke liefde, die er was tussen hem en zijn nu ontslapen ambtgenoot, duidelijk naar voren. Er waren al wederzijdse contacten over de grondstukken van de leer der zaligheid vanaf 1903.

Ds. Kersten noemde de grote plaats die ds. Barth mocht innemen in en buiten het kerkverband. Ook werd op zijn milddadigheid gewezen. Niet om daarmee in de mens te eindigen, maar als een bewijs van zijn zorg voor de aan hem toebetrouwde gemeenteleden. Zo betaalde ds. Barth pacht voor boeren die geen mogelijkheid zagen om daaraan te voldoen, bood hij de helpende hand in geval van ziekte waardoor er geen of nauwelijks inkomsten voor de gezinnen waren en nam hij de kosten van begrafenissen in armlastige gezinnen voor zijn rekening. En dat alles in stilheid, opdat geen mens zou roemen in wat ds. Barth heeft gedaan.

Na deze woorden van ds. Kersten werd de stoet geformeerd en zette deze zich in beweging naar de begraafplaats. Te midden van het oorlogsrumoer was er aan de geopende groeve, waaromheen zich een grote schare mensen had verzameld, iets merkbaar van *de vrede die alle verstand te boven gaat* en die de overledene nu volmaakt ten deel was gevallen.

Aan het graf werd nog gesproken door ds. Chr. van de Woestijne en ds. W.C. Lamain. Een broer van mevrouw Barth sprak een dankwoord. De gemeente Dordrecht eerde haar oud-herder en leraar door de grafzerk te schenken die de laatste rustplaats op de algemene begraafplaats Essenhof markeert.

Kort na het overlijden van haar man schreef mevrouw Barth op 4 december aan Adrie en Jaap de Wit: 'Uw schrijven van 19 november in redelijke welstand mogen ontvangen, waarvoor onze hartelijke dank. Ja, u kunt wel begrijpen hoe stil het bij ons is, en welk een ledige plaats in ons huis. Maar de Heere maakt het ons zo dat wij in alles mogen berusten met Zijn aanbiddelijke wil. Had de Heere nu naar de mens mij eerst weggenomen, dan had er voor hem ook geen raad geweest, en had hij diep ongelukkig geweest! De Heere heeft hem daar goedgunstig voor gespaard. Ik moet daar maar bij blijven dat de Heere hem zo goedgunstig van mij heeft weggenomen, zodat hij de dood niet eens heeft gezien! Als met een Henoch, en hij was niet meer, zo je gezien hebt heeft de Heere hem naar Zijn Eigen belofte genade en ere gegeven. *Die Mij eren zal Ik eren, zegt de Heere, maar die Mij versmaden zullen licht geacht worden.*

De Heere heeft hem ook een koninklijke begrafenis gegeven en dan aan de plaats te zijn, die hij met zijn ziel begeerd heeft. Eén moet de eerste zijn als wij elkander moeten verliezen. Ik kan hem die rust zo gunnen, hoewel het voor het vlees smartelijk is elkander te moeten missen.

Maar de Heere kan het alles met Zichzelf goed maken. Hij is en blijft de Man der weduwen en daarin laat de Heere Zich niet onbetuigd. Gisteren hadden wij ds. Kersten over, heeft gisteravond hier gepreekt, 'Maar Christus is Alles in allen'. Dierbaar heeft hij deze stof behandeld. En heeft ook onze zaken een weinig geregeld. Dat hij bij het overlijden van oom dadelijk op zich heeft genomen, toen ik als onbeholpen weduwe bij hem aan huis kwam. Hedenmorgen om acht uur is hij van hier vertrokken, heeft dus prachtig weer gehad op reis. 't Is toch altijd zo een moeilijke reisgelegenheid van en naar hier. Wij hopen dus altijd nog weer eens een huisje in Dordrecht te krijgen. Het gaat wel niet zo gemakkelijk want er is huizen nood, en zou toch altijd graag een vrij huisje hebben.

Dus daar zijn wij op uitziende, maar tevens is het ook winter, nietwaar! Mogelijk komt er met het voorjaar wel iets open. Geduldig wachten dus, des Heeren tijd is altijd de beste!

Tevens willen wij u hartelijk feliciteren met uw verjaardag hoor, dat de Heere u maar lang voor elkander mag sparen hoor! Maar men ziet maar, hoe kort men bij de dood kan staan! De weg die wij allen passeren moeten. Vraag de Heere toch maar veel, dat Hij u toebereiden mag voor de dag der eeuwigheid die wij toch allen tegemoet gaan. En wij worden niet allen zoals Oom bijna 71 jaar. De Heere geve u die genade, om eenmaal te mogen zeggen: de Heere is mijn Deel, daarom zal ik op Hem hopen.'

Mevrouw Barth bleef niet lang in Nieuwerkerk wonen. Dordrecht trok haar, de stad waarin voor haar zoveel dierbare herinneringen lagen. Begin mei 1944 moest ze vanwege het water evacueren. Op 9 mei 1944 werd ze ingeschreven op het adres Krommedijk 13 rd. Nog eenmaal zou ze hier op aarde verhuizen; op 22 oktober 1945 betrok ze in Dordrecht een woning aan het Oranjepark 39, dezelfde straat als waar ze samen met haar man ruim viereenhalf jaar lief en leed gedeeld had.

Op dinsdag 16 december 1947 brak haar stervensuur aan en mocht ook *zij delen in het genoegen van Gods volk en zich met 's Heeren erfdeel voor eeuwig blij beroemen*. Op zaterdag 30 december werd zij vanuit haar woning begraven en bijgezet in het graf waarin ook haar man rust tot aan de morgen der opstanding.

Mevrouw Van Rees-Baardman, die zo trouw het echtpaar Barth terzijde had gestaan, moest wegens chronische zwaarmoedigheid worden opgenomen in het psychiatrisch ziekenhuis Sint Joris Gasthuis te Delft. Op 30 juli 1951 overleed zij op de leeftijd van 76 jaar. De kerkenraad van Dordrecht plaatste een algemene kennisgeving van dit overlijden in De Saambinder van 9 augustus 1951. Zij werd op donderdag 2 augustus te Delft begraven.

Voor ds. Barth en zijn vrouw was het eeuwig waar geworden, wat de predikant zei in zijn jubileumpreek ter gelegenheid van het 25-jarig ambtsjubileum: 'We zijn het ons bewust, onze dienst is geweest in veel gebrek. Maar toch, onze zwakke arbeid is niet ongezegend geweest. Hoe menigwerf heeft de Heere ons Zijn gunst betoond. O, wonderlijke trouw des Heeren.'

22. Geschriften

Ds. J. D. Barth: HET BOEK RUTH.

Het zijn 21 korte meditaties (5 bladzijden), dus niet geschikt om in de kerkdiensten te lezen. Wel een geschikt boekje om b.v. aan zieken en bejaarden als geschenk te geven. De inhoud is Schriftuurlijk, een uitleg van de tekst met een korte toepassing, zonder allegorie. Wie ds. Barth gekend heeft weet hoe hij van verkeerde allegorie niets moest hebben. Zijn preken waren altijd theologisch-christocentrisch. Ds. Barth ontving zijn theologische opleiding aan de Theol. School van de Chr. Geref. Kerken. Was Chr. Geref. predikant van 1910-1924. Kwam daarna over naar onze Geref. Gemeenten waar hij de gemeenten diende te Bodegraven, Vlaardingen, Borssele, Dordrecht. Hij werd emeritus in 1940 en overleed in 1942. Ds. Barth behoorde tot één van de intieme vrienden van ds. Kersten Sr.

De kerkhistorische schetsen van Ds. J. D. BARTH

Nagelang het einde van de artikelenserie over de vaderlandse geschiedenis in zicht kwam, werd de vraag des te klemmender: hoe een soortgelijke historische artikelenreeks als vervanger ervan te vinden. Bij het doorbladeren van oude "Saambinders" werd onze aandacht gevestigd op "De historie van Gods kerk" van wijlen Ds. J. D. Barth. Deze serie bestaat uit diverse onderwerpen uit de kerkgeschiedenis. In overleg met onze geachte hoofdredacteur viel de keuze op Schotland.

Naar onze bescheiden mening bevatten deze artikelen vlot geschreven, boeiende en leerzame historie. Bovendien laat deze predikant de zuivere leer der Waarheid, zowel dogmatisch als praktisch, er in uitblinken, terwijl tevens kenmerken van de onvervalste gereformeerde ethiek naar voren worden gebracht.

Dat deze kerkhistorische schetsen, die bijna 35 jaar geleden (1970) werden gepubliceerd, door zeer velen gaarne werden gelezen, getuige een opmerking van de toenmalige hoofdredacteur van „De Saambinder“, wijlen Ds. G. H. Kersten, tijdens een korte onderbreking er van door ziekte van de schrijver. Wij lazen onder meer: "Ik weet te spreken uit naam van al de lezers van ons blad, als ik de wens uitspreek, dat de Heere onze geliefde broeder sterken moge en hem in staat stellen bij zijn prediking nog lange tijd de zeer gewaardeerde artikelen voor "De Saambinder" te leveren." Vooral de jongeren onder ons hebben de persoon van Ds. Barth nimmer gekend.

Ds. J. D. Barth: *Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis.*

Met een woord vooraf van Ds. Chr. v. d. Woestijne en een korte levensschets van de schrijver door G. Kool. Voorzien van een naam-, zaak- en tekstregister.

Ds. Barth (1871 - 1942) diende aanvankelijk de Chr. Geref. Kerken. In 1928 kwam hij over tot de Gereformeerde Gemeenten, waarin hij spoedig een algemeen vertrouwen ontving. Negen maanden na zijn overkomst begon hij met het schrijven van een serie artikelen in "De Saambinder" over de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Uitgeverij Kool bundelde in 1979 terecht deze bijna vergeten artikelen tot een kloek boek. Inmiddels verscheen van dit werk een herdruk. Dat is niet verwonderlijk. Ds. Barth schrijft met kennis van zaken. Vaak laat hij Calvijn aan het woord om te laten zien wat de belijdenis met een bepaalde uitdrukking bedoelt. Guido de Brés, de opsteller van de N.G.B., had zich immers in sterke mate op de geschriften van deze hervormer georiënteerd.

Ds. Barth had een brede belangstelling. Hij was er de man niet naar om "tijdloos" in

een kerkelijk weekblad te schrijven. Vandaar dat de kerkelijke situatie van de jaren twintig en het begin van de jaren dertig zich in het boek weerspiegelt. Zo kiest hij herhaaldelijk en scherp positie tegenover het neocalvinisme, dat zich in die tijd nog groot maakte.

Heel duidelijk is ook dat hij van harte de leer van de twee verbonden voorstaat en daarmee de chr. geref benadering afwijst. Hij gebruikt in dit verband de bekende onderscheiding van Olevianus tussen *bediening en wezen van het verbond der genade* (blz. 365, 366), die wij ook graag tot de onze maken.

Het feit, dat de geboden verklaring nu ruim zestig jaar oud is, betekent ook een zekere begrenzing. De Zwitser Karl Barth b.v. die veel kritiek heeft op sommige onderdelen van onze geloofsbelijdenis, valt nog geheel buiten de gezichtskring van de auteur.

Soms zou de lezer wensen, dat Ds. Barth bepaalde gedachten wat nader had ontwikkeld. Zo betreurt hij het, dat de scholastiek weer ingang kreeg in de kerken der reformatie, maar gaat daar dan verder in het geheel niet op in (blz. 179).

Een kennelijke onjuistheid biedt blz. 199. De bekende uitspraak van Ds. Ledeboer over de Herv. Kerk is niet gedaan vlak voor diens sterven, maar vlak na zijn uitwerping uit de Herv. Kerk. Ze komt n.l. voor in het boekje "s Heeren wegen..." uit 1843.

Het werk is verrijkt met een goed naam-, tekst-en zaakregister door Ds. J. V. d. Haar. Daardoor heeft dit boek sterk aan bruikbaarheid gewonnen.

Ds. Barth heeft in het algemeen een goede stijl. Verouderde woorden als "treffelijk" neemt de lezer daarom graag voor lief. De verklaring is eenvoudig, onderwijzend, hartelijk van toon en vlot leesbaar. Het waarschuwend en toepassende element, soms van een verrassende actualiteit, ontbreekt niet. De schrijver spreekt vanuit de praktijk van het geestelijke leven. Wie een verklaring zoekt voor persoonlijk gebruik of verenigingswerk vindt in het werk van Ds. Barth een goede gids, waarin de waarheid recht wordt gesneden.

Ridderkerk (S' veer), 16 maart 1989

Ds. M. Golverdingen.

In het spoor, 1 december 1987, L. Krijgsman.

DS. J. D. BARTH EN DE ARBEID

Ds. J.D. Barth, van wie de meditatie in dit nummer van ons blad is, is als middel in Gods hand ook voor de SGP van grote betekenis geweest. Als we in dit artikel wat nader bij het onderwerp "arbeid" willenilstaan, willen we daarin ook enkele citaten opnemen uit hetgeen ds. Barth ongeveer 65 jaar geleden over de arbeid geschreven heeft in *De Banier*, in zijn artikelen over "*Het calvinistisch beginsel in deszelfs wording door Calvijn*".

Van zijn publicaties op politiek gebied zijn het meest bekend de reeds genoemde artikelen in *De Banier* over "Het calvinistisch beginsel", die in 1926 in boekvorm zijn uitgegeven. We stemmen gaarne in met hetgeen ds. Dorsman in zijn voorwoord in de onveranderde herdruk van 1958 schreef, namelijk dat dit boek in ieder gezin aanwezig behoort te zijn, maar dan ook gelezen dient te worden. In dat boek worden vele ook thans nog actuele zaken door ds. Barth behandeld, in overeenstemming met hetgeen Calvijn daaromtrent heeft geschreven. Ook de arbeid komt daarin ruimschoots aan de orde.

Tot arbeid geschapen

Hoewel het zeer nuttig is, te weten hoe Calvijn over bepaalde zaken dacht en schreef, en ook om te lezen hoe calvinistisch ds. Barth was, is het het belangrijkste of iemands mening en standpunt is gegrond op Gods Woord; dat is het enig geldende richtsnoer, en daarmee dient alles in overeenstemming te zijn. In dat Woord lezen we, dat God de mens, die Hij op de zesde dag geschapen had, in de hof van Eden heeft gezet, om die hof te bouwen en te bewaren. Van Godswege is dus de mens tot arbeid geschapen en geroepen, reeds in de staat der rechtheid, in het paradijs. God heeft ons een lichaam en een ziel gegeven om ermée te werken, en Hij heeft ons de aarde gegeven om eróp te werken. In de hof van Eden groeide weliswaar geen onkruid, zodat Adam de arbeid van het wieden daar niet behoefde te verrichten, maar toch had hij in het bebouwen en bewaren van die hof zijn dagelijkse arbeid. Die arbeid hinderde hem niet in zijn leven van gemeenschap met God. Matth. Henry zegt zo treffend: Terwijl zijn handen bezig waren met zijn bomen, kon zijn hart bezig zijn met zijn God.

Grote zegen

Van oorsprong is de arbeid een grote zegen. En hoewel door de zondeval het aardrijk vervloekt is, is de zegen van de arbeid niet veranderd in een vloek. Het beginsel van de Franse revolutie noemt arbeid een vloek en een slavenjuk. Maar het calvinistisch beginsel spreekt alzo niet. Vanwege de zonde zal de arbeid zwaar worden, een zorg zijn: zweten, zwoegen, moeite; dat is de rechtvaardige straf. Maar de arbeid op zichzelf is geen straf en ook geen vloek geworden. Het is een uitwendige zegen, algemene goedheid en genade Gods, en voor Zijn ware volk (zegt ds. Barth) loutere genade in Christus Jezus, dat een mens zijn brood nog mag verdienen en zijn arbeid nog gezegend wordt. Die arbeid is dure roeping, het is Gods ordinantie. Arbeid adelt. Calvijn noemt het ontbreken van nuttige en eerlijke arbeid de eindeloze bron van wanorde, Luther noemt de arbeid het uitnemendste middel tegen onrust en ontucht, en ds. Barth zegt dat een mens die zijn tijd in ledigheid doorbrengt, in zedelijkheid achteruitgaat. Dat zijn uitspraken, die ons in deze tijd, waarin de gesel der werkloosheid ons volk steeds ernstiger treft, en waarin velen de zegen van de arbeid moeten missen, en velen die zegen ook niet meer als zegen zien, ook wel zeer veel te zeggen hebben.

Heilige plicht

Arbeid is dure roeping, heilige plicht. Van plichten wil de moderne mens - en laten we die niet te ver zoeken - niet weten, ook niet van arbeidsplicht. Velen achten het een last, eigenlijk een hinderlijke onderbreking van de vrije tijd. Ds. Dorsman zou zeggen: Men leeft steeds minder bij het gebod, en steeds meer voor het genot. In plaats van plichten heeft de mens de mond vol over rechten. Niet over de rechten Gods, maar over de rechten van de mens. Men heeft recht op een menswaardig bestaan. Men heeft recht op loon, op een hoog loon, en op extra uitkeringen; steeds meer geld voor steeds minder werk. Men stelt zijn eisen, gesteund door de vakbonden. Men bedenkt in dit verband van alles. Ons is een fabriek bekend, waar - ongeveer 20 jaar geleden reeds - de werknemers aanwezigheidspremie ontvingen! Men had de premie al verdiend voordat men één seconde had gewerkt, alleen al door het feit dat men gekomen was! En als niet aan de eisen voldaan wordt, dan grijpt men naar het wapen van de staking. Staken is immers een wettelijk recht geworden, veel meer dan werken een plicht is. Werkwilligen worden in zo'n situatie belet om te werken, en onwilligen worden wettelijk beschermd. Om zo onze economie nog verder ten onder te doen gaan. O, wee nu onzer, dat we zo gezondigd hebben. Onze rechten zijn vermeende rechten.

Ds. Barth zegt: Het recht van elk mens is gevallen. Ook zegt hij, dat het heilloze en revolutionaire beginsel van de 8-urige werkdag de vloek der maatschappij is, een aantasting van Gods ordening, hetwelk zich op een schrikkelijke wijze zal wreken. Als hij dat in de twintiger jaren al schreef, wat zou deze leraar dan thans moeten zeggen, van VUT-regelingen, van ATV-systemen, van 36-urige werkweken, en daarboven nog 25 vakantie- en snipperdagen per jaar enz. We zitten vrijwel allen als het ware gevangen in deze systemen, we kunnen (en willen?) niet meer terug. Maar wat zijn we met dit alles zeer ver afgeraakt van hetgeen in zondag 49 van de Heidelberger Catechismus staat over het verzaken van onze eigen wil en het gehoorzamen van Gods wil, "opdat alzo een iegelijk zijn ambt en beroep zo gewillig en getrouw moge bedienen en uitvoeren, als de engelen in de hemel doen". En zij hebben nooit gestaakt. En wat gelukkig, zij het met eerbied uitgedrukt, dat God, de Schepper en Onderhouder van al het geschapene, ook niet één moment staakt. Hij is aan ons niets verplicht, maar wij hebben allen een heilige plicht tegenover Hem.

Goddelijk beroep

Het huwelijks-formulier spreekt over ons aards beroep als een Goddelijk beroep. Dat is voorwaar geen geringe zaak. In de weg der Goddelijke voorzienigheid zijn we in onze werkkring geplaatst. Dat mochten we steeds wel ernstig bedenken. God heeft het alles met wijsheid zó gemaakt, dat er kennis en kunde is voor alle noodzakelijke werkzaamheden; het is alleen door Hem, dat er personen zijn met gaven van hoofd en hand, in wetenschap en techniek, om ieder op zijn plaats een klein radertje te doen zijn in het grote geheel van de door Hem gewilde inrichting van het aardse leven. Het is een groot goed, als we de lichamelijke en geestelijke vermogens mogen hebben, maar ook de gezondheid, kracht en lust van de Heere ontvangen, om de arbeid te verrichten die Hij op onze hand gezet heeft. Salomo zegt: Die zich slap aanstelt in zijn werk, die is een broeder van een doorbrenger. En anderzijds: Elke arbeider (schrijft ds. Barth), die getrouw is in zijn Goddelijk beroep, tot nut aangelegd der maatschappij, mag in dat opzicht voor dit aardse leven verwachten de vervulling der Godsbelofte: Die Mij eren, zal Ik eren.

Tot de ere Gods

Calvijn, wiens beginsel lag verankerd in de ere Gods, heeft met grote kracht het ganse leven onder de klem van dat hogere beginsel gebracht, ook de arbeid. Bevoorrecht is degene, die zijn arbeid mag verrichten tot dat doel, waartoe God Zelf die arbeid heeft bestemd, namelijk tot Zijn eigen eer. Hier geldt ook het woord van Paulus: "Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het al ter ere Gods." Ook na de zondeval dient de arbeid te strekken tot eer en verheerlijking van de Schepper. Dan komen we er allen diep schuldig uit. Maar ook ten aanzien van de arbeid blijft het gelden: Tot de wet en de getuigenis. Gods inzettingen en Zijn rechten behouden hun karakter. We besluiten met een citaat uit genoemd boek van ds. Barth: "De rechten des Heeren wijzen de werkgever zijn plaats aan en doen de werknemer de arbeid eren en waarderen; de rechten des Heeren leren het beste en uitnemendste arbeidscontract." Als ons in deze tijd van grote werkloosheid de zegen geschonken en nog gelaten is om te mógen arbeiden, dan moge bij de voortduur de bede uit de Morgenzang de onze wel zijn:

*Dat wij ons ambt en plicht, o Heer',
Getrouw verrichten, tot Uw eer;
Dat Uwe gunst ons werk bekroon',
Uw Geest ons leid", en in ons woon'.*

